

TÜRKİYE'DE EVLENME VE BOŞANMA ORANLARININ İLLER DÜZEYİNDE ZAMANSAL DEĞİŞİMİ (2001-2015)
TEMPORAL CHANGE OF MARRIAGE AND DIVORCE RATES AT PROVINCIAL LEVELS IN TURKEY (2001-2015)

Zafer BAŞKAYA*
Abdullah ÜNAL

Öz

Türkiye; evlilikler açısından kısa sürede çok hızlı değişimlerin yaşandığı bir ülkedir. Türkiye nüfusunu arttıran bir ülke olmasına rağmen yapılan evlilikler sayısal anlamda düşüş içerisindedir. Bölgeler arasındaki farklılıkları oluşturan bireylerin eğitim düzeyi, ekonomik faaliyetleri, kültürel özellikleri, kadının iş hayatına atılması gibi değişkenler evlilikler üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır. Türkiye'deki boşanma oranları son yıllarda hızlı bir şekilde artmaktadır. Boşanmaların artarak devam edeceği de tahmin edilmektedir. Eğitimin boşanmalar üzerindeki etkisi en fazla kadınlar üzerinde görülmektedir. Kadınların eğitim durumu arttıkça boşanma oranları da artmaktadır. Evlenme ve boşanmalar, toplumdaki değişimleri ve tüm toplumsal süreçleri anlamak için önemli ipuçlarını barındırmaktadır.

Bu çalışma 2001 ve 2015 yılları arasında yapılan evliliklerin ve boşanmaların iller düzeyindeki zamansal değişimini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İller, Evlenme Oranı, Boşanma Oranı, Zamansal Değişim.

Abstract

Turkey has experienced rapid changes in marriages in a short period. Although Turkey has an increasing population, there is a decline in the number of marriages. As variables making up differences among different geographical regions; educational levels, economic activities, cultural backgrounds of individuals, and engagement of women in business can be said to have a huge impact on marriage. Divorce rate in Turkey has been increasing rapidly in recent years. It is also estimated that it will continue to increase. Education is seen to have the largest impact on divorce among women. As education status of women increases, divorce rates increase. As important life events, marriage and divorce imply important clues for understanding the changes in the society and all social facts.

This study reveals the temporal change in marriages and divorces between 2001 and 2015 at provincial level.

Keywords: Turkey, Provinces, Marriage Rate, Divorce Rate, Temporal Change.

1. GİRİŞ

Evlilik pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de aile birliğinin kurulmasının yanında ekonomik, toplumsal ve demografik faaliyetlerin yürütülmesi açısından önemli bir durumdur. Türkiye, evlilik dinamikleri bakımından oldukça hızlı değişimlerin yaşandığı bir ülkedir. Türkiye'de evlilikler; bölgesel anlamda, gelir düzeyi, kültürel yapısı, eğitim durumu ve diğer değişkenlere bağlı olarak farklılaşmış şekillenmektedir. Bu çalışma 2001 ve 2015 yılları arasında yapılan evliliklerin ve boşanmaların iller düzeyindeki değişimini ortaya koymasının bakımından önemlidir. Toplumdaki değişimleri ve tüm toplumsal süreçleri anlamak için önemli ipuçlarını barındırmaktadır. Evlenme ve boşanma olgularının doğurganlık üzerindeki etkisi de bir hayli önemlidir.

Türkiye'de boşanmalar çok yaygın olmamakla beraber son yıllarda artma eğiliminde olması sebebiyle ilgi çekici bir konu haline gelmeye başlamıştır. Boşanmaların özelliklerle son yıllarda artmaya başlamış olması ve boşanma oranları bakımından bölgeler arasında ciddi farkların olması ve boşanma nedenlerinin ortaya konulması bakımından önemlidir. Bölgesel boşanma hızları incelendiğinde en yüksek boşanma hızının Ege; en düşük boşanma hızının ise Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olduğu görülmektedir.

2. EVLENME ORANLARININ İLLER DÜZEYİNDE ZAMANSAL DEĞİŞİMİ

2.1. TÜRKİYE'DE KABA EVLENME HIZI ORANLARI

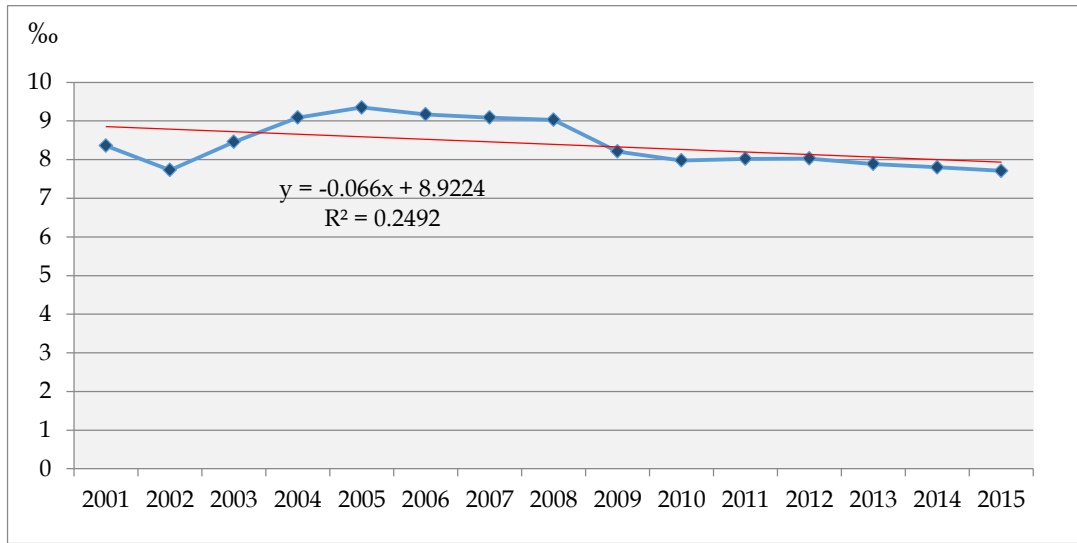
2.2. Kaba Evlenme Hızındaki Değişimler

Cumhuriyetin ilk yıllarında savaş koşullarının etkisiyle ertelenen evliliklerin gerçekleşmesi nedeniyle yüksek bir kaba evlilik hızı¹ olduğu tahmin edilmektedir. Bu dönemde evlilikleri teşvik edici

*Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, zafer.baskaya@bilecik.edu.tr

mekanizmalar da devreye sokularak aile kurumunun kurulması ve yaşatılması desteklenmiştir. Bu gelişmeler kadınlar ve erkekler için ortalama evlenme yaşlarının kısmen de olsa düşmesine sebep olmuştur. Türkiye de kentleşme 1950'lerden sonra hız kazanmıştır. Bu süreçte kentsel alanlarda organize olan sanayi ve hizmet sektörlerinin toplam üretim içindeki payı artmış ve bu sektörlerde bir işe yerleşmek için işgücününün eğitim seviyesi daha da önem kazanmıştır. Bu durum, kentsel yerleşmelerdeki aile kurulma sürecini kırsal yerleşmelerdeki aile kurulma sürecinden farklılaştırmıştır. Ailelerin kurulmasında eğitim seviyesi ve özellikle mülkiyet sahibi olma isteği önem kazanmaya başlamış ve bunların sonucunda eş seçimi için geçen süre uzamıştır. Böylece, özellikle kentsel yerleşmelerde evliliklerin ertelenmesinin bir sonucu olarak ilk evlenme yaşları hızlı bir şekilde artmıştır (Cillov, 1974; Behar, 1995; Duben ve Behar, 1998; Shorter ve Macura, 1982; TÜİK, 1995).

Türkiye'de son yıllardaki kaba evlenme hızı verilerine baktığımızda (Şekil 1); ülkemizde 2001 yılında % 8,36 olan evlenme oranı yıllar içinde değişiklikler göstermiştir. 2005 yılında ise, evlenme oranı % 9,35 seviyelerine çıkmış ve bu tarihten günümüze doğru sürekli bir düşüş halinde gerçekleşmiştir. 2011 yılında evlenme oranı % 8,02 seviyelerinde kalmıştır. 2015 yılında ise evlenme oranı % 7,71 seviyelerinde kalarak 2001 yılındaki evlenme oranlarının da altında bir seviyede kalmıştır.

Şekil 1. Türkiye Kaba Evlenme Hızı 2001-2015

Kaba evlenme hızı 2005 yılından itibaren bir düşüş göstermektedir. Türkiye gelişmekte olan ve her yıl nüfusu artan bir ülke konumundadır. Bu bağlanma Türkiye'de evlenme hızının özellikle 2005 yılında sonraki sürekli bir şekilde bu düşüşüne şehirleşme oranının artmasına, kadının iş hayatında fazlaca yer almasına bağlayabiliriz.

Kaba evlenme hızlarının zaman içindeki değişimine bakıldığında (Şekil 1), son 30 yılda özellikle savaş ve ekonomik kriz dönemlerinde büyük dalgalanmalar gösteren kaba evlenme hızlarının genel olarak bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Türkiye de yetişkin nüfusun toplam nüfus içindeki payının 1950'li yıllardan itibaren artış içinde olması, evlilik çağındaki nüfusun ve dolayısıyla evlilik sayısının artışını beraberinde getirmiştir. Nüfus momentumunun etkisi ile ortaya çıkan bu süreç Türkiye'deki kaba evlilik hızının artışı ile sonuçlanmıştır.

2001 ve 2015 döneminde gerçekleşen evlenme ve boşanmalara baktığımızda özellikle 2005 yılından sonra evliliklerin sayısal olarak azaldığını, buna karşın boşanmaların ise sayısal olarak arttığını görüyoruz. 2005- 2015 arası 10 yıllık dönemde evliliklerdeki azalma sayısal olarak 38.259 iken boşanmalardaki artış 26.241'dir. Bu durum kendisini Kaba Evlenme Hızı (KEH) ve Kaba Boşanma Hızı (KBH) göstergesindeki değişimde de göstermektedir. Bu dönemde Kaba Evlenme Hızı % 9,35'lerden %7,71'lere düşerken, Kaba Boşanma Hızı % 1,4'lerden %1,69'lara yükselmiştir.

¹ Kaba evlenme hızı: Belli bir yıl içinde her bin nüfus başına düşen evlenme sayısıdır.

KEH = (E / N) x 1000

KEH: Kaba Evlenme Hızı

E : Evlenme sayısı

N : Yıl ortası nüfus

Tablo 1. 2001-2015 Döneminde Evlenme ve Boşanma Sayıları Değişimleri

Yıllar	Evlenme	Kaba Evlenme Hızı	Boşanma	Kaba Boşanma Hızı
2001	544.322	8,36	91.994	1,41
2002	510.155	7,73	95.323	1,44
2003	565.468	8,46	92.637	1,39
2004	615.357	9,09	91.022	1,34
2005	641.241	9,35	95.895	1,40
2006	636.311	9,17	93.489	1,35
2007	638.311	9,09	94.219	1,34
2008	641.973	9,03	99.663	1,40
2009	591.742	8,21	114.162	1,58
2010	582.715	7,98	118.568	1,62
2011	592.775	8,02	120.117	1,62
2012	603.751	8,03	123.325	1,64
2013	600.138	7,89	125.305	1,65
2014	599.704	7,80	130.913	1,70
2015	602.982	7,71	131.830	1,69

Kaynak : TÜİK 2001,2015

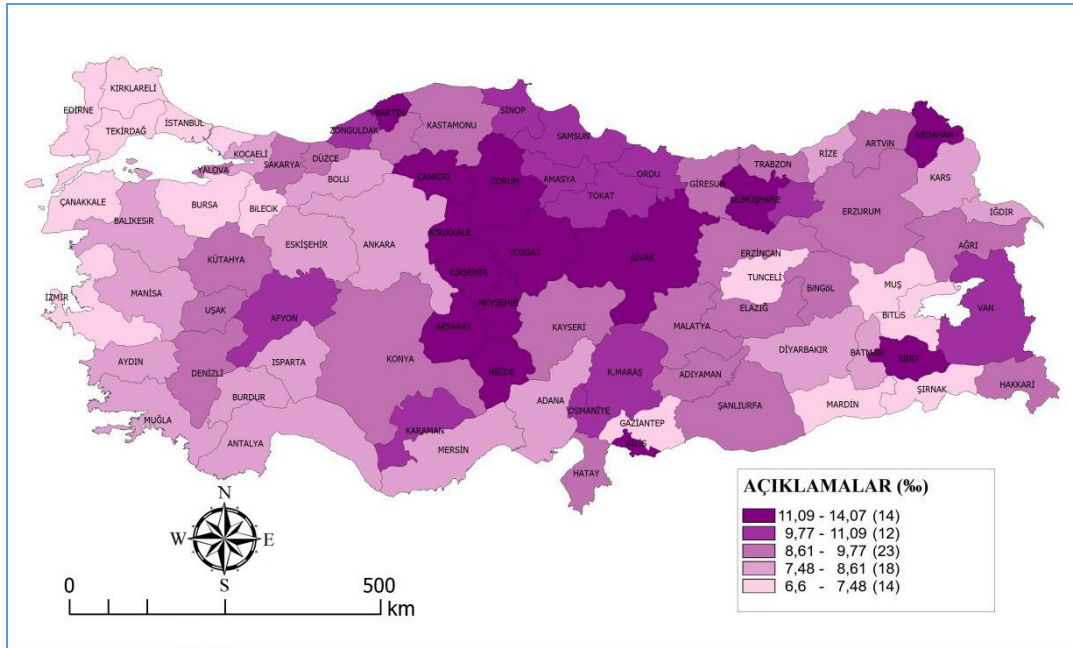
Evlenme hızları bölgesel anlamda farklılık göstermektedir. Bu farklılıkları Kaba Evlenme Hızı göstergeleri üzerinden inceleyebiliriz. Kaba Evlenme Hızı; bir yıl içinde resmi kayıtlara geçen evlenmelerin o yılın ortalama genel nüfusuna (yıl ortası nüfusuna) oranı ile hesaplanır.

2.2.1. 2001 Kaba Evlenme Hızı

Türkiye de 2002 yılı öncesindeki Medeni Kanun hükümlerine göre kadınlar için asgari evlenme yaşı 15'dir. Toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde 2002 yılında Medeni Kanun da yapılan düzenlemelerle hem erkekler hem de kadınlar için asgari evlenme yaşını 17 olarak değiştirilmiştir. 2001 yılı Medeni kanun hükümlerine göre evlenme yaşının 15 olduğu dönemi kapsamaktadır. Bu sebeple kaba evlenme hızı yüksek seviyelerde kalmıştır. Genel olarak evlenme yaş aralığı 15-65'dir.

2001 yılı Medeni Kanun hükümlerine göre kadınlar için asgari evlenme yaşı 15 olan dönemi kapsadığı için kaba evlenme hızı Türkiye'de yüksek sayabileceğimiz düzeydedir.

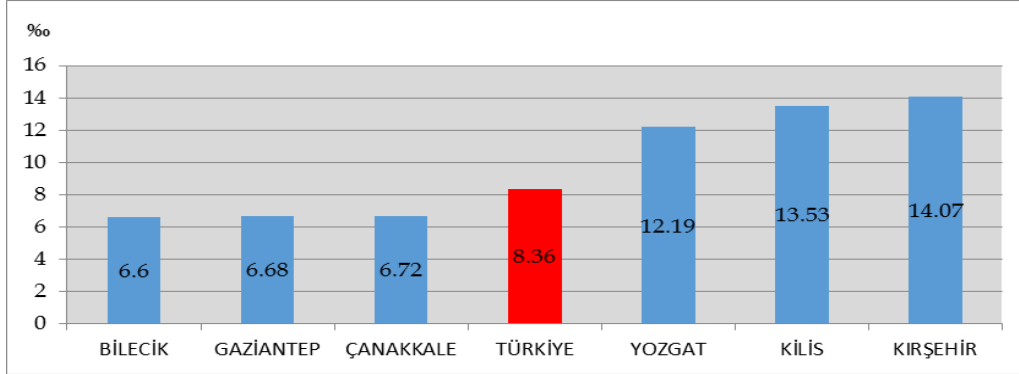
2001 yılında Türkiye'de kaba evlenme hızının yüksek olduğu iller özellikle İç Anadolu bölgesindedir. Karadeniz bölgesinin bir bölümü olan Orta Karadeniz bölümünde de yoğun bir şekilde kaba evlenme hızı görülmektedir. İç Anadolu bölgesinde kaba evlenme hızının en yüksek olduğu iller Çankırı, Çorum, Kırıkkale, Yozgat, Sivas, Kırşehir, Nevşehir ve Niğde'dir. Karadeniz bölgesinde kaba evlenme hızının en yüksek olduğu iller ise Bartın, Gümüşhane'dir. Bu illerin dışında Ardahan, Siirt, Kilis gibi iller 2001 yılında kaba evlenme hızının en yüksek olduğu illerdir. Bu illerdeki Kaba Evlenme Hızı Türkiye ortalamasının üzerinde olan illerdir. Yüksek bir evlenme oranına sahip illerdir.

Harita 1. 2001 Yılı Türkiye'de Kaba Evlenme Hızı Haritası

2001 yılında Kaba Evlenme Hızı; özellikle Marmara bölgesinde olmak üzere Ege bölgesi ve Akdeniz bölgesinin kıyı kesimindeki illerde düşük seviyelerde kalmıştır. Marmara bölgesinde; Edirne,

Kırklareli, Tekirdağ, İstanbul, Çanakkale, Bursa ve Bilecik illerinde Kaba Evlenme Hızı Türkiye ortalamasının altında kalan illerdir. Ege bölgesinde İzmir, Aydın gibi illerde kaba evlenme hızının düşük olduğu illerdir. Bu illerin dışında Güneydoğu Anadolu bölgesinde Gaziantep ve Doğu Anadolu bölgesinde; Tunceli, Mardin, Muş, Bitlis, Şırnak gibi iller kaba evlenme hızında Türkiye ortalamasının altında kalan illerdir.

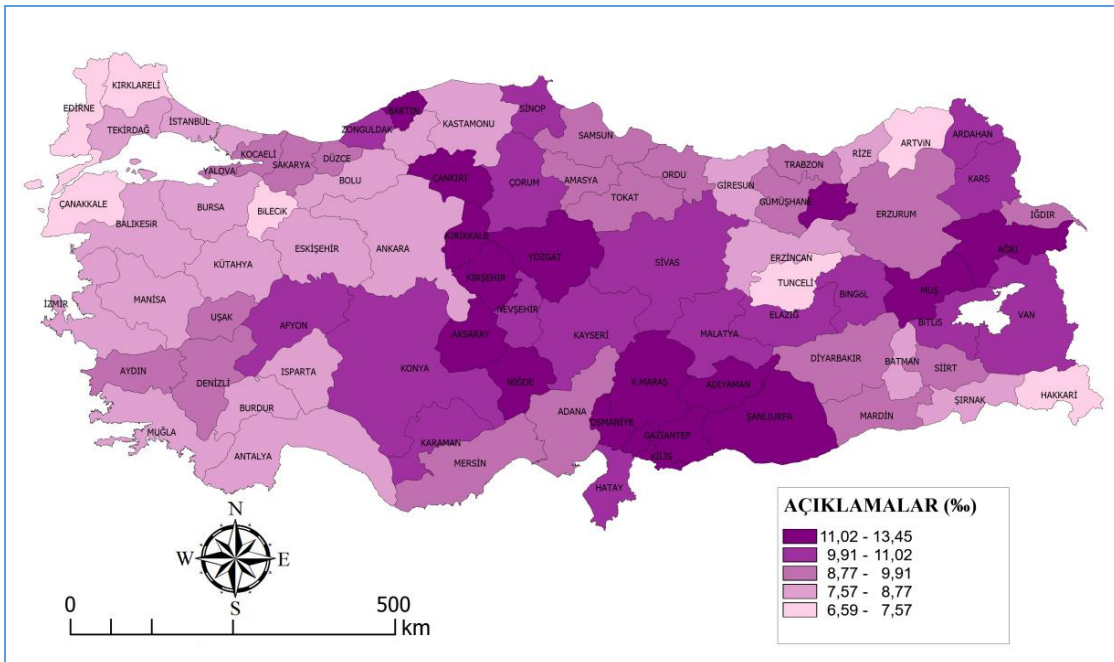
Şekil 2. 2001 yılında Kaba Evlenme Hızı'nda Türkiye Ortalaması ve İller.

2.2.2. 2006 Kaba Evlenme Hızı

2002 yılında Medeni Kanun da yapılan düzenlemelerle hem erkekler hem de kadınlar için asgari evlenme yaşını 17 olarak değiştirilmiştir. Alınan bu karar ile 2002 yılında kaba evlenme hızı 7.73 seviyelerine düşmüştür. Kaba evlenme hızındaki bu düşüşün asıl sebebi olarak Medeni Kanun üzerinde yapılan değişiklik olduğunu söyleyebiliriz. Kaba evlenme hızı 2002 yılında bir düşüş yaşasa da bu tarihten itibaren kaba evlenme hızında artış yaşanmaya devam etmiştir.

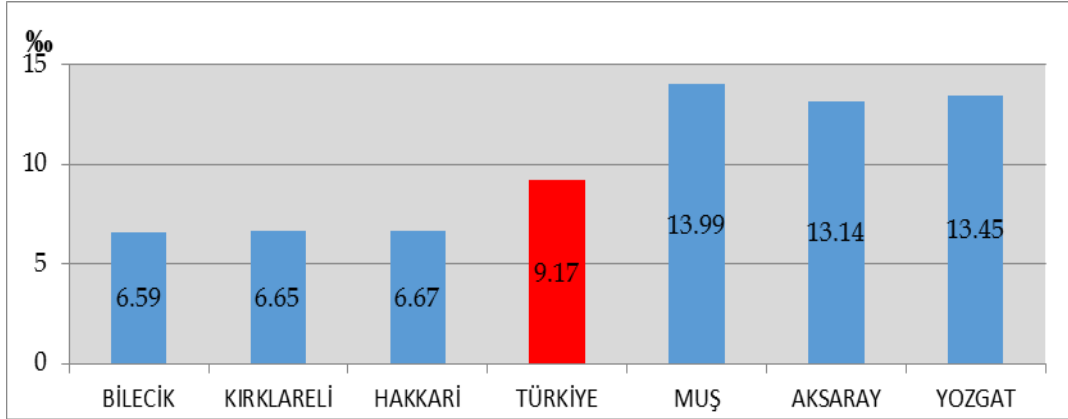
2002 yılında 7.73 olan kaba evlenme hızı, 2003 yılında 8.46, 2004 yılında 9.09 ve 2005 yılında ise 9.35 seviyelerine çıkararak artışını sürdürmüştür. 2005 yılındaki kaba evlenme hızı son yıllardaki en yüksek kaba evlenme hızı olarak kayıtlara geçmiştir. Özellikle bu tarihten itibaren Türkiye'de kaba evlenme hızında düşüşler yaşanmaya başlamıştır.

2006 yılında ki kaba evlenme hızının Türkiye üzerindeki dağılımına baktığımızda özellikle İç Anadolu bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yoğunluk kazandığını görmekteyiz (Harita 2). 2006 yılında İç Anadolu Bölgesinde kaba evlenme hızının en yüksek olduğu iller ise Bartın, Çankırı, Kırıkkale, Yozgat, Kırşehir, Aksaray ve Niğde olmuştur. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde ki kaba evlenme hızının yüksek olduğu iller ise; Osmaniye, Kahramanmaraş, Gaziantep, Kilis, Adıyaman, Şanlıurfa, Muş, ve Ağrı illeridir. Özellikle evlenme yaşının da düşük olduğu bu illerde kaba evlenme hızının Türkiye ortalamasının üzerinde olan iller olarak tanımlayabiliriz.

Harita 2. 2006 yılı Türkiye'de Kaba Evlenme Hızı Haritası

2006 yılında kaba evlenme hızının en düşük olduğu iller yine Marmara bölgesinde toplanmıştır. Marmara bölgesinde Edirne, Kırklareli, Çanakkale, Bilecik gibi iller kaba evlenme hızının en düşük olduğu illerdir.

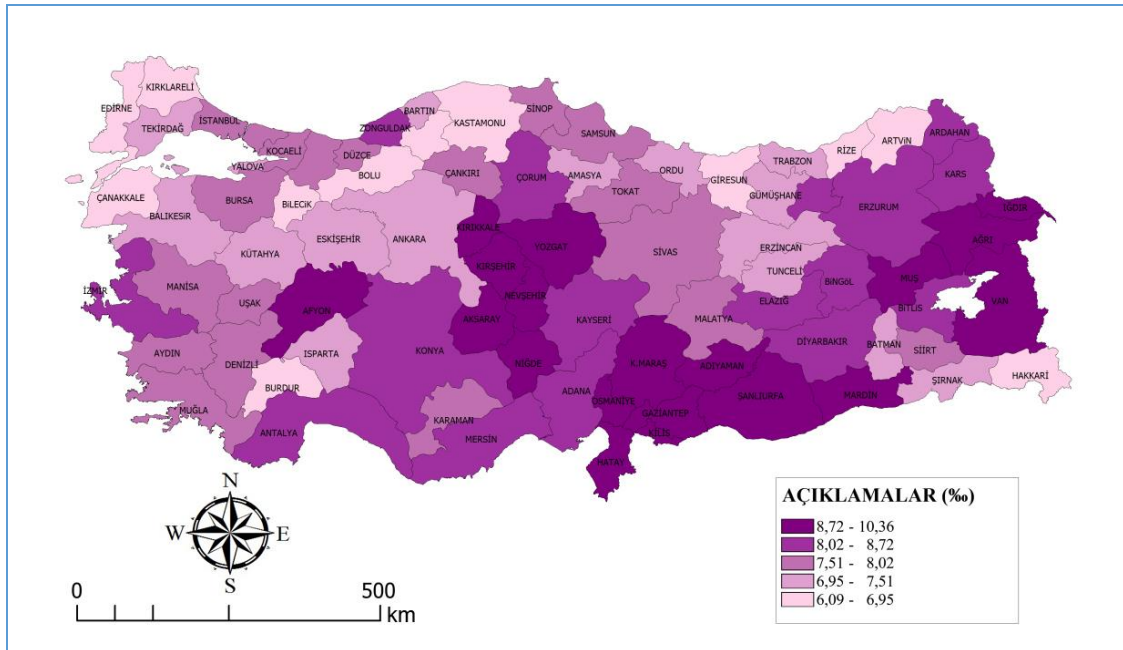
Şekil 3. 2006 yılında Kaba Evlenme Hızı'nda Türkiye Ortalaması ve İller.

İller arasında bakacak olursak Bilecik ile Muş arasında yaklaşık % 8'lik bir evlenme hızı farkı vardır. Muş, Aksaray ve Yozgat 2006 yılında Kaba Evlenme Hızı'nda en yüksek değere sahip olan illerdir. Kaba Evlenme Hızı'nda en düşük orana sahip olan iller ise Bilecik, Kırklareli ve Hakkari evlenme hızının en düşük olduğu illerdir.

2.2.3. 2011 yılı Kaba Evlenme Hızı

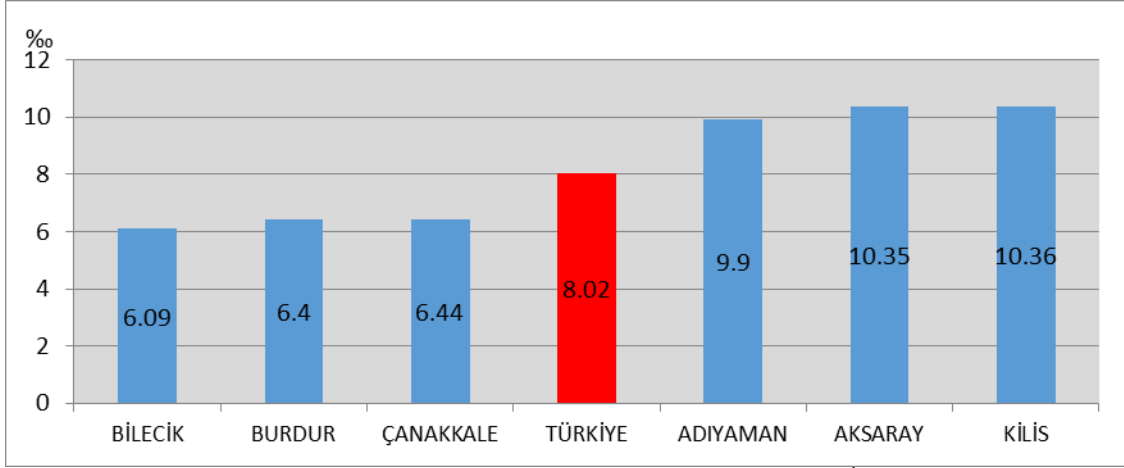
Günümüze yaklaştıkça kaba evlenme hızının yavaşladığını giderek azalma eğiliminde olduğunu belirtmiştik. 2011 yılında kaba evlenme hızı oranı % 8,02 seviyelerindedir. 2006 yılında % 9,17 olan kaba evlenme hızı 2011 yılına geldiğimizde 8,02 seviyelerine düşmüştür. Yaklaşık % 1'lik bir düşüş söz konusudur.

2011 yılı kaba evlenme hızı haritasına bakacak olursak özellikle İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yoğunluk kazandığını görebiliriz (Harita 3). İç Anadolu bölgesinde kaba evlenme hızının yüksek olduğu iller daha önceki yıllardaki kaba evlenme hızının yüksek olduğu illeri aynı şekilde kapsamaktadır. İç Anadolu bölgesinde özellikle Kırıkkale, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Aksaray, Niğde gibi illerde yoğunluk göstermiştir. Bu illerin dışında Zonguldak ve Afyon illerinde de kaba evlenme hızının yüksek olduğunu görmekteyiz.

Doğu Anadolu bölgesinde kaba evlenme oranı genel olarak yüksek seviyelerdedir. Özellikle Muş, Ağrı, Iğdır ve Van gibi illerde kaba evlenme oranı yüksek seviyelerdedir. Güneydoğu Anadolu bölgesi ise kaba evlenme oranının en yüksek olduğu bölgelerden birisidir. Kilis, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman, Şanlıurfa, Mardin gibi iller kaba evlenme oranının en yüksek olduğu illerdir. Bu illerin dışında Hatay ve Osmaniye gibi illerde de kaba evlenme oranı yüksek seviyelerdedir. Bu illerin tamamında kaba evlenme oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir.

2011 yılında kaba evlenme hızında Türkiye ortalamasına bakacak olursak ve daha önceki yıllarla karşılaştığımız da Türkiye'de evlenme hızı düşmeye devam etmektedir. Bilecik daha önceki dönemlerde olduğu gibi yine en düşük kaba evlenme hızına sahip olan ildir. Adıyaman, Aksaray ve Kilis kaba evlenme hızının en yüksek olduğu iller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4. 2011 yılı Kaba Evlenme Hızı'nda Türkiye Ortalaması ve İller.

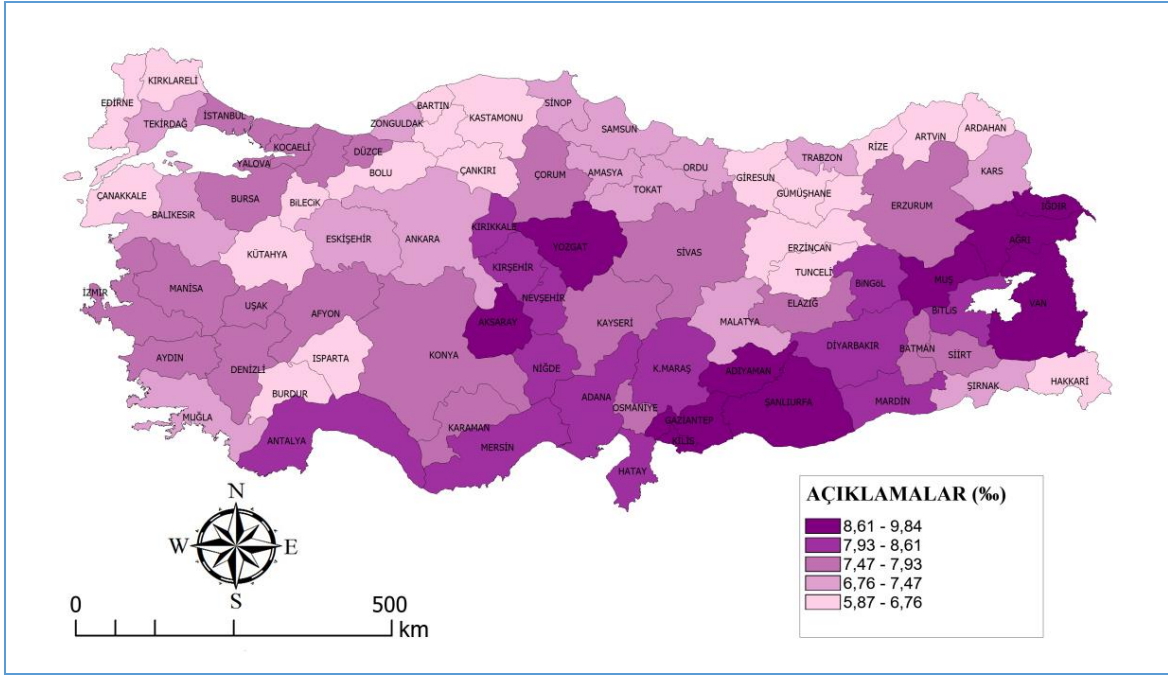
2.2.4. 2015 Kaba Evlenme Hızı

Günümüze yaklaştıkça kaba evlenme hızı oranları giderek düşüş içindedir. 2001 ve 2015 yılları arasında kaba evlenme hızının en düşük olduğu yıl 2015 yılıdır. 2015 yılında kaba evlenme oranı % 7,71 civarındadır. 2005 yılından itibaren düşüş içerisinde olan kaba evlenme hızı 2015 yılında en düşük seviyesine gelmiştir. 2005 yılında % 9,35 olan kaba evlenme hızı 2015 yılına geldiğimizde % 7,71 seviyelerine düşmüştür. Bundan sonraki yıllarda da kaba evlenme hızındaki bu düşüşün devam edebileceğini söyleyebiliriz.

2015 yılında kaba evlenme hızının Türkiye genelinde en düşük seviyelerini görmüştür. Bölge olarak değerlendirecek olursak başta Güneydoğu Anadolu bölgesi, Doğu Anadolu bölgesi ve İç Anadolu bölgesinde kaba evlenme hızının en yüksek olduğu alanlardır. İç Anadolu bölgesinde diğer dönemlerde olduğu gibi Kırıkkale, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Aksaray gibi iller kaba evlenme hızının yüksek olduğu illerimizdir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise Kilis, Gaziantep, Adıyaman, Şanlıurfa gibi iller kaba evlenme hızının yüksek olduğu illerimizdir. Doğu Anadolu bölgesinde ise Muş, Ağrı, Iğdır, Van illeri kaba evlenme hızının yüksek olduğu illerdir.

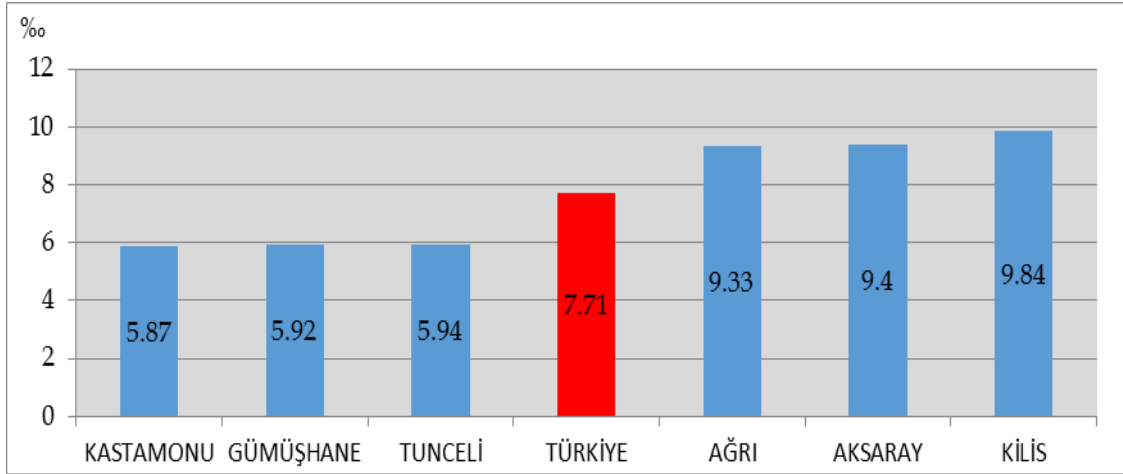
Kaba evlenme hızının en düşük olduğu iller; Akdeniz bölgesinde Burdur ve Isparta illeridir. Ege bölgesinde Kütahya en düşük kaba evlenme hızının olduğu ildir. Marmara bölgesinde Bilecik, Çanakkale, Edirne, Kırklareli gibi iller kaba evlenme hızının en düşük olduğu illerdir. Karadeniz bölgesinde ise Bolu, Bartın, Karabük, Çankırı, Kastamonu, Giresun, Gümüşhane, Bayburt, Rize, Artvin gibi iller kaba evlenme hızının en düşük olduğu illerimizdir. Doğu Anadolu bölgesinde ise Erzincan, Tunceli ve Hakkari kaba evlenme hızının en düşük olduğu illerdir.

Kaba evlenme hızında Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi en yüksek evlenme hızının olduğu bölgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgelerde özellikle 2015 yılında evlenme hızının yüksek olmasının nedeni bu bölgelerde evlenme yaşlarının da düşük olmasıdır. Bu bölgelerde insanlar daha düşük yaşlarda evlilik yapmaktadırlar. Bu bölgenin insanların kültürel özellikleri, aileler arasındaki ilişkilerin yakın olması, eğitim durumları ve ekonomik faaliyet türlerinin daha çok tarım ve hayvancılık olması sebebiyle bu bölgelerde evlenme hızı yüksektir.

Harita 4. 2015 Yılı Türkiye'de Kaba Evlenme Hızı Haritası

2015 yılındaki iller arasındaki oranları karşılaştıracak olursak Ağrı, Aksaray ve Kilis Kaba evlenme hızının en yüksek olduğu illerdir. Ancak bu iller Türkiye'nin en yüksek evlenme hızına sahip iller, olmasına rağmen oranları Türkiye'nin Kaba Evlenme Hızı oranlarına yaklaştığını görmekteyiz. Örneğin 2001 yılında Kilis'in kaba evlenme hızı oranı % 13,53 ile 2001 yılında en yüksek evlenme hızı sahip il iken 2015 yılında yine Kaba evlenme hızında en yüksek orana sahip il olmasına rağmen evlenme hızı oranı % 9,84' de kalmıştır. 2015 yılında Kaba evlenme hızında iller arasındaki farkların kapandığını görmekteyiz.

Şekil 5. 2015 Yılı Kaba Evlenme Hızı'nda Türkiye Ortalaması ve İller.

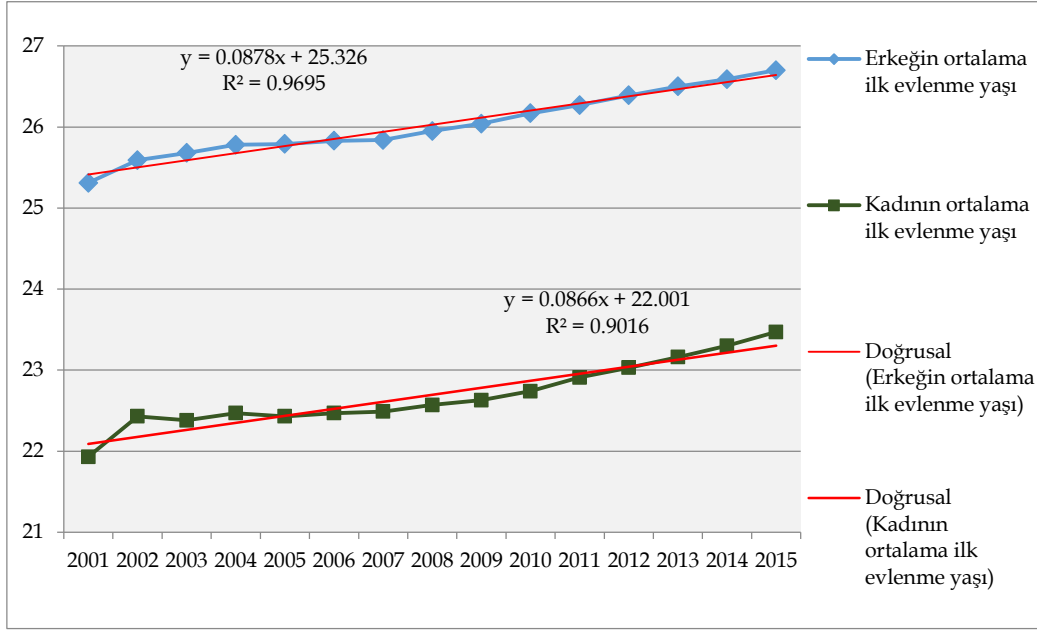
3. TÜRKİYE'DE ORTALAMA İLK EVLENME YAŞI (2001 -2015)

3.1 Ortalama İlk Evlilik Yaşında Zaman İçinde Gözlenen Değişimler

Türkiye'de ortalama ilk evlenme yaşı 2001 ve 2015 yılları arasında genel olarak 18-24 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. Türkiye'deki toplam evliliklerin yaklaşık %59'unun ilk evlenme yaşı bu yaş aralığındadır. Türkiye'de ortalama ilk evlenme yaşında hiç kuşku yok ki kadın ve erkeklerde farklı oranlarla karşılaşmaktayız. Türkiye'de kadın ve erkeklerin ağırlıklı olarak ilk kez 18-24 yaş aralığında evlendikleri görülmektedir. Kadınların 25 yaş üstünde ilk kez evlenme oranları oldukça düşüktür. İlk evlenme yaşı 25 yaş üstünde olan kadınların oranı %10'un altındadır. Erkeklerde ise tam tersi olarak ortalama ilk evlenme yaşı 25 yaş altında olanların oranı çok düşüktür.

Türkiye'deki ortalama ilk evlenme yaşı cinsiyetler arasında büyük farklılıklar ortaya koymaktadır. Bu yüzden bir yıl içinde kadın ve erkeğin ortalama ilk evlenme yaşını ayrı ayrı ele almak durumundayız.

Türkiye'deki ortalama ilk evlenme yaşındaki değişim 2001 yılından günümüze kadar olan dönemde artarak devam etmiştir. 2001 yılında erkeklerde 25,31 yaş olan ortalama ilk evlenme yaşı 2006 yılında 25,83 yaş olmuştur. 2011 yılında ortalama evlenme yaşı 26,27 iken 2015 yılına geldiğimizde ise ortalama ilk evlenme yaşı 26,7'ye yükselmiştir (Şekil 6).

Şekil 6. Erkek ve Kadının Ortalama İlk Evlenme Yaşı

Türkiye'de kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı erkeklere göre daha düşük yaşlarda değişim göstermektedir. Kadınlarda ilk evlenme yaşı 2001 yılında 21,93 yaş seviyelerindedir. 2006 yılında 22,47 yaş olan ortalama evlenme yaşı, 2011 yılında 22,91 yaş olmuştur. 2015 de ise kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 23,47 yaş olmuştur (Şekil 6).

Türkiye'de kadın ve erkeklerde ortalama ilk evlenme yaşı 2001 yılından 2015 yılına kadar sürekli artış eğilimi göstermektedir. Türkiye gelişmekte ve gelişen bir ülkedir. Türkiye sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışanların oranı sürekli artmaktadır. Bu durum hem kadınlarda hem erkeklerde ilk evlenme yaşının artmasına neden olmuştur. Türkiye'de bu dönemde kadınların iş hayatına atılması ve kariyer yapma çabası ile iş hayatında daha fazla tutunmuşlardır. Erkeklerde aynı şekilde sanayi ve hizmet sektörünün gelişmesi ile bu alanlarda daha fazla iş şansı bulmuş ve bu alanlara yönelmiştir. Temelde ekonomik nedenleri göz önünde bulundurduğumuz da bu sebeplerden dolayı kadınlarda ve erkeklerde ilk evlenme yaşı yükselmiştir.

Eğitim düzeyi yükseldikçe ilk evlenme yaşı artmaktadır. Eğitim arttıkça evliliğin ertelendiği bilinmektedir. Türkiye üniversite eğitimi veren kurumların sayısı 2001 ve 2015 yılları arasında artmıştır. Kadınlar ve erkekler üniversiteler ile eğitimlerine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Üniversite eğitimi tamamlayan bireylerde ilk evlenme yaşı 25 yaşın üstüne çıkmaktadır.

3.2. Cinsiyete Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı

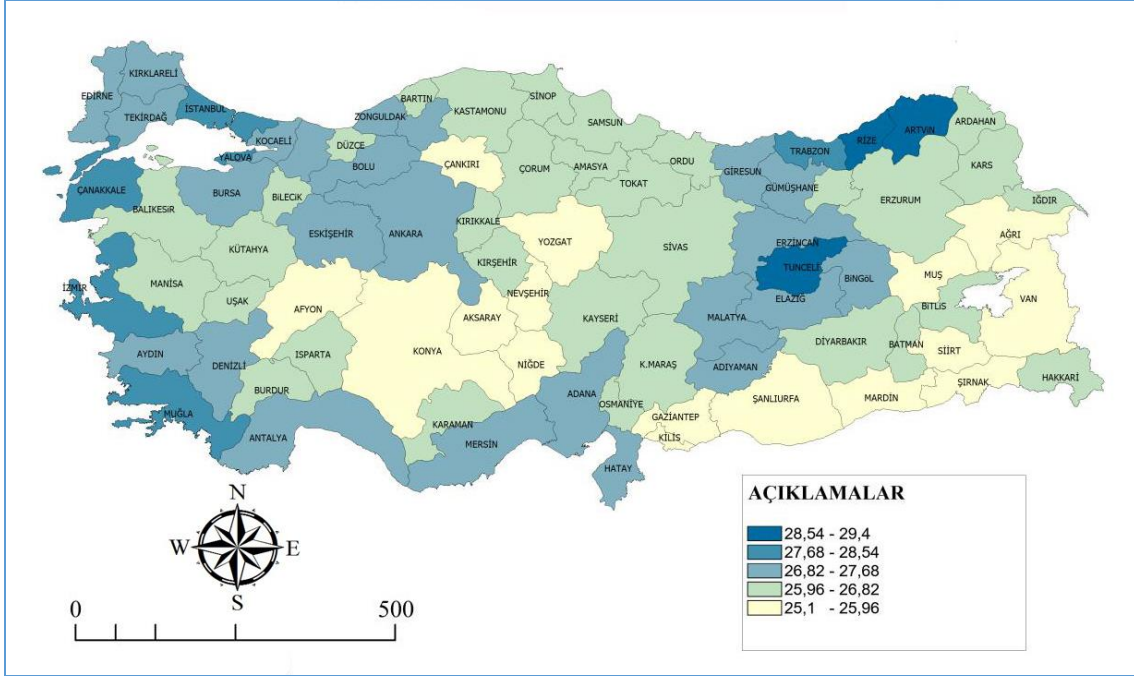
3.2.1. Erkeğin Ortalama İlk Evlenme Yaşı (2001)

Ortalama ilk evlenme yaşı cinsiyetler arasında farklılıklar göstermektedir. Erkeklerde ortalama ilk evlenme yaşı her zaman kadınlara göre daha yüksek olmuştur. Öğrenim durumu arttıkça erkeklerde ortalama evlenme yaşı artmaktadır. Sanayi ve hizmet sektöründe çalışan erkeklerin sayısı arttıkça ortalama ilk evlenme yaşı artmaktadır.

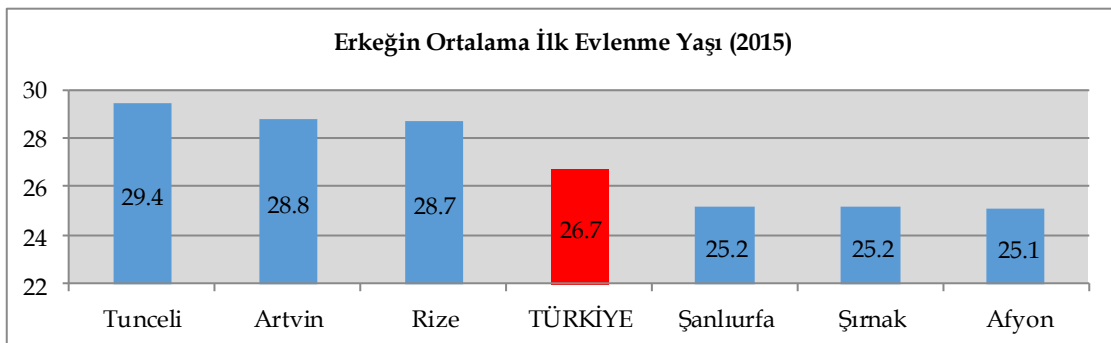
yaşayan nüfusun ortalama ilk evlenme yaşı daha düşüktür. Kırsal kesimde yaşayan bireyler daha düşük yaşlarda tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan kesimlerde evlilikler bir engel olarak görülmemektedir. Aksine yapılan evliliklerle ailelerini büyütüp ekonomik anlamda güç sağlayacaklarını düşünmektedirler. Ekonomik anlamda tarım ve hayvancılıkla uğraşan ailelerde çocuk sayısı bir güç olarak görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı kırsal alanlarda ortalama ilk evlenme yaşı daha düşük seviyelerdedir.

Harita 6. 2015 Yılı Erkeğin Ortalama İlk Evlenme Yaşı Haritası

Türkiye 2015 yılı ortalama ilk evlenme yaşı (erkek) haritasında İç Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde erkeklerin ilk evlenme yaşı düşük olan bölgelerdir. İç Anadolu Bölgesi'nde Afyon, Konya, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Yozgat ve Çankırı evlenme yaşının düşük olduğu illerdir. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak, Siirt, Van, Ağrı, Muş gibi iller de ortalama ilk evlenme yaşının düşük olduğu illerdir. Marmara Bölgesi'ndeki iller, Ege kıyıları ve Akdeniz kıyılarındaki iller ise ortalama evlenme yaşının yüksek olduğu illerdir.

Erkeklerde ortalama ilk evlenme yaşı 2015 yılı verilerine baktığımızda 2001 yılı verilerine göre Türkiye'nin genelinde bir artış söz konusudur. Bölgesel olarak İç Anadolu Bölgesi'nde 2001 yılında Türkiye ortalamasına göre düşük olan bu bölge 2015 yılında da evlenme yaşının düşük olduğu alan olarak yine karşımıza çıkmıştır. 2015 yılı ortalama ilk evlenme yaşı haritasına bakacak olursak dikkat çekici detay Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde karşımıza çıkmaktadır. 2001 yılı ortalama ilk evlenme yaşı haritasında Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde yüksek bir evlenme yaşı hakimdi. 2015 yılı ortalama ilk evlenme yaşı haritasında ise Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde evlenme yaşının 2001 yılı verilerine göre düştüğünü görmekteyiz.

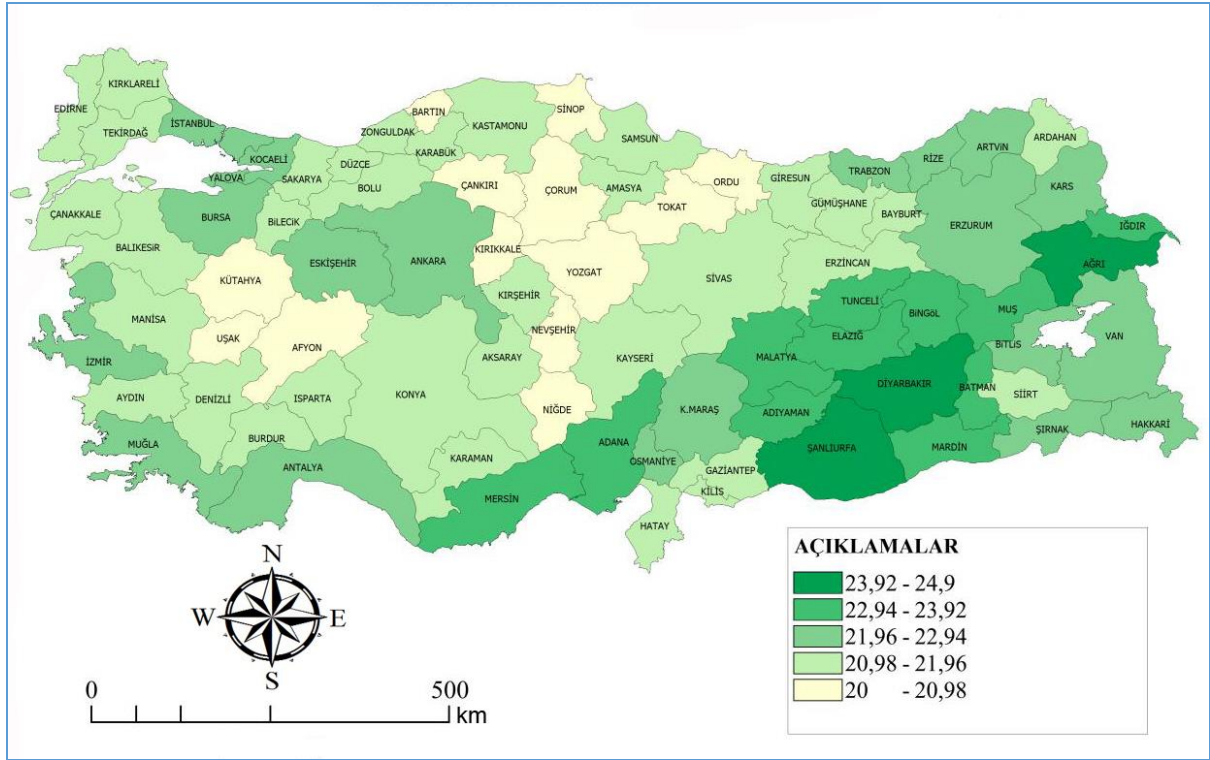

Şekil 8. Ortalama İlk Evlenme Yaşı (Erkek - 2015)

2001 yılında erkeklerin ortalama ilk evlenme yaşının yüksek olmasının birçok nedeni var ancak özellikle bu bölgelerde önceden çok daha fazla yaygın olan başlık parası ile evlenme gibi durumlardan dolayı yapılan evlilikler daha geç yaşlara çıkmaktaydı. Genel olarak bölge halkının ekonomik anlamda başlık parasını verecek durumu olmadığı için bu durumu erkeklerin evlenme yaşını arttıran bir unsur olarak ortaya koyabiliriz. 2015 yılına geldiğimizde ise Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde erkeklerde ortalama evlenme yaşının düştüğünü görmekteyiz. Özellikle başlık parası ile evlenme olayı Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra çokça tartışılmıştır. Başlık parası ile evlenmenin yanlış olduğu sıkça dile getirilmeye başlanmıştır. Son yıllarda başlık parası ile evlenme gibi haberler çokça yer almasa da hala devam ettiğini söyleyebiliriz. Buna karşılık başlık parası ile evlenmenin azaldığı söylenebilir. Bu durum bölgedeki evliliklerin önünü açan bir durumdur. 2015 yılı ortalama ilk evlenme yaşı haritasında Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde erkeklerin ilk evlenme yaşı düşmüştür. Bu durum yapılan evliliklerin sayısını arttırmıştır.

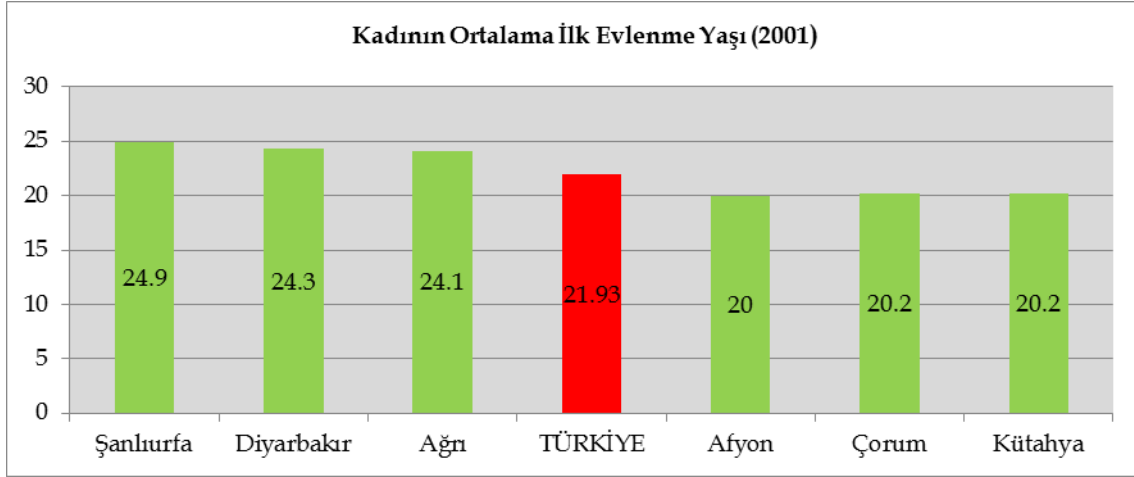
3.2.3. Kadının Ortalama İlk Evlenme Yaşı (2001)

Türkiye'de kadınlarda ilk evlenme yaşı erkeklere göre hep daha düşük kalmıştır. Kadınlarda 18-24 yaş arasında evlenenlerin sayısı daha fazladır. Erkeklerde ise 25-29 yaşları arasında evlenenlerin sayısı daha fazladır. Kadınlarda evlenme yaşı daha erken olmaktadır. Eğitim durumu arttıkça kadınların evlenme yaşı da artmaktadır.

Harita 7. 2001 Yılı Kadının Ortalama İlk Evlenme Yaşı Haritası

Kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı erkeklere göre daha düşüktür. 2001 yılında kadınlarda en yüksek ortalama ilk evlenme yaşı 25 en düşük ilk evlenme yaşı ise 20'dir. Erkeklerde ise 2001 yılındaki en yüksek ortalama ilk evlenme yaşı ise 28 en düşük ilk evlenme yaşı ise 23'dür. 2001 yılı Türkiye'de kadının ortalama ilk evlenme yaşı haritasına bakacak olursak en düşük evlenme yaşının iç bölgelerde daha düşük olduğu görmekteyiz (Harita 7). İç Anadolu Bölgesi'nde Niğde, Nevşehir, Yozgat, Kırıkkale, ve Çankırı illeri kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının en düşük olduğu illerdir. Karadeniz Bölgesi'nde ise Çorum, Ordu, Tokat, Sinop ve Bartın illeri kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının en düşük olduğu illerdir. İç Batı Ege Bölümü'nde ise Kütahya, Uşak ve Afyon kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının en düşük olduğu diğer illerimizdir. 2001 yılında kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının en yüksek olduğu bölge tıpkı erkeklerde olduğu gibi Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleridir.

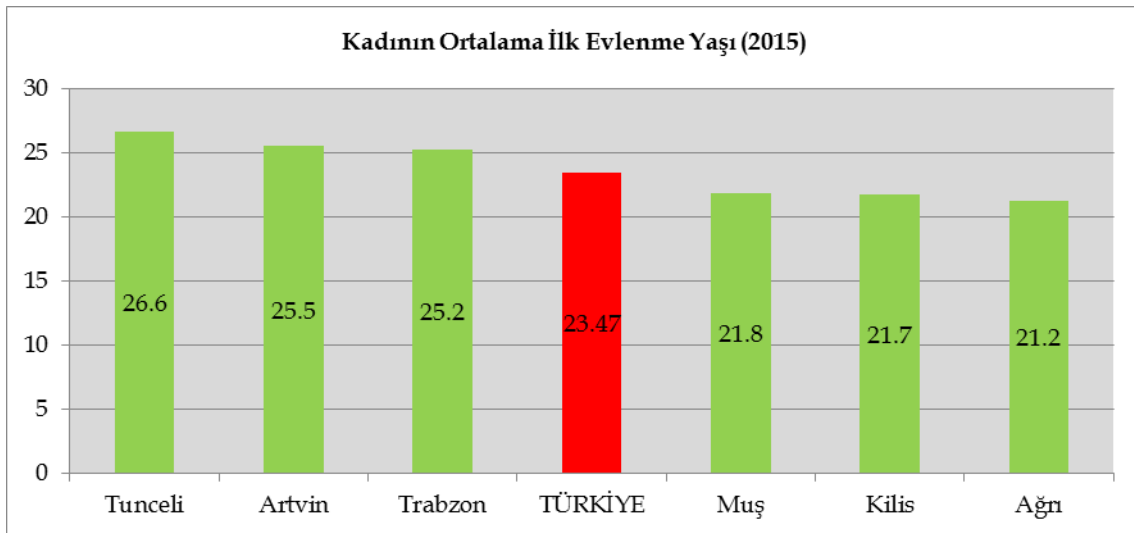

Şekil 9. 2001 Yılı Kadının Ortalama İlk Evlenme Yaşı.

Kadınlarda 2001 yılı ortalama ilk evlenme yaşında en yüksek ortalamaya sahip olan il ile en düşük ortalama evlenme yaşına sahip il arasında yaklaşık 5 yaşlık bir fark vardır. Bu fark aslında bölgeler ve iller arasında evlenme yaşındaki aşırı derece sayılabilecek bir fark olarak karşımıza çıkmaktadır. Şanlıurfa, Diyarbakır ve Ağrı gibi illerde özellikle 2001 yılı ve daha önceki yıllarda daha yoğun olmak üzere başlık parası gibi durumlar evlenme yaşını yükseltmektedir. Özellikle Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölge'sinde daha yaygın olan başlık parası o bölgelerde evlenme yaşını yükselten başlıca nedenlerin başında gelmektedir. Bölge halkının genel olarak ekonomik anlamda durumları çok fazla iyi olmaması sebebiyle insanlar evlilik için gerekli parayı bulamaması sebebiyle evlilikleri daha ileriki yaşlara ertelemesine sebep olmuştur.

3.2.4. Kadının Ortalama İlk Evlenme Yaşı (2015)

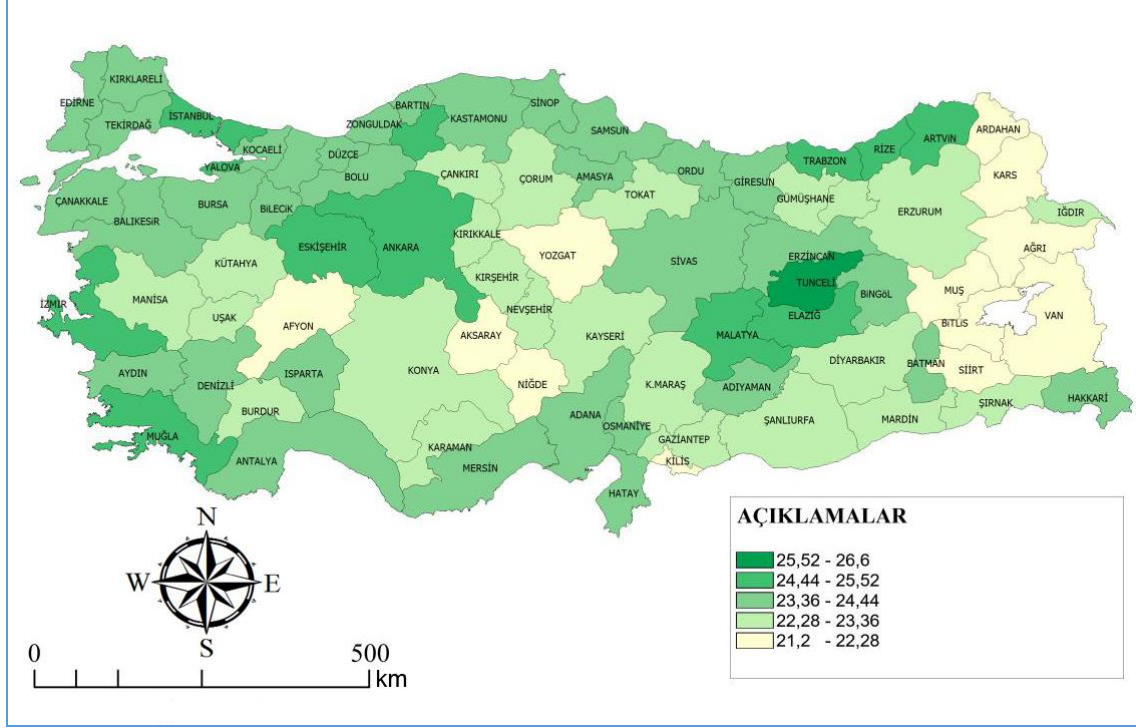
Erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da ortalama ilk evlenme yaşı 2001 yılından itibaren sürekli artarak devam etmiştir. Bölgelerin kendi içinde de ilk evlenme yaşında değişimler meydana gelmiştir. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerindeki illerde ortalama ilk evlenme yaşı 2001 yılında yüksekken 2015 yılına geldiğimizde ortalama ilk evlenme yaşı düşmüştür.

Şekil 10. 2015 Yılı Kadının Ortalama İlk Evlenme Yaşı.

2015 yılında kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşında en yüksek ortalama sahip il ile en düşük ortalamaya sahip il arasında yine yaklaşık 5 yaşlık bir fark vardır. 2015 yılında kadınların ortalama ilk evlenme yaşında karşımıza çıkan ilk detay, 2001 yılında kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşında evlilik yaşı yüksek olan illerin 2015 yılına geldiğimizde bu illerde ilk evlenme yaşının düştüğünü görmekteyiz. Günümüze yaklaştıkça başlık parası gibi toplumsal bir sorunun bölgede yavaş yavaş yok olmaya başladığını görmekteyiz. Bu durumu evlenme yaşını düşüren bir olay olarak kabul edebiliriz. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde insanlar daha çok tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Özellikle kırsal kesimlerde daha yaygın bir şekilde görülmektedir. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan alanlarda evlenme yaşı

daha düşük olmaktadır. Bu durumun sebebi tarım ve hayvancılıkla uğraşan ailelerin daha fazla nüfusa sahip olmaları işlerini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle başta kırsal alanlar olmak üzere Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde ilk evlenme yaşları giderek daha da düşmektedir.

Harita 8. 2015 Yılı Kadının Ortalama İlk Evlenme Yaşı Haritası

2015 yılına geldiğimizde hem kadınlarda hem de erkeklerde ortalama ilk evlenme yaşı yaklaşık 3 yaş artmıştır. Kadınlarda evlenme yaşının en düşük olduğu illerde evlenme yaşı 21'dir. 2015 yılında kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının en yüksek olduğu illerde ise evlenme yaşı 26'dir. Kadınlarda 2015 yılında en düşük evlenme yaşı Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra İç Anadolu Bölgesi'nde de kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı düşüktür. Doğu Anadolu Bölgesi'nde kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının en düşük olduğu iller; Muş, Bitlis, Siirt, Van, Ağrı ve Kars illeridir. İç Anadolu Bölgesinde; Aksaray, Niğde ve Yozgat 2015'de kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının en düşük olduğu illerdir. Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi'nin kıyı kesimindeki iller ve Akdeniz Bölgesi'nin kıyı kesiminde ki bazı iller kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının yüksek olduğu illerdir. Bunlar; İstanbul, Bursa, Kocaeli, Çanakkale, İzmir, Aydın, Muğla, Antalya gibi iller kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşının yüksek olduğu illerdir. Bu iller dışında İç Anadolu Bölgesi'nden Eskişehir ve Ankara, Karadeniz Bölgesi'nden Trabzon, Rize ve Artvin kadınlarda evlenme yaşının yüksek olduğu diğer illerdir.

4. BOŞANMA ORANLARININ İLLER DÜZEYİNDE ZAMANSAL DEĞİŞİMİ

4.1. Boşanma Olgusu

Aile, evlilik bağıyla oluşturulmuş en küçük toplumsal yapıdır. Bu yapı sosyal ilişkilerin en küçük ve temel birimi şeklinde tüm toplumlar için yapıtaşısı oluşturan bir kurum olarak evlilik akdiyle tarafların hukuki açıdan birleşmesinden meydana gelmektedir. Evlilik, bu niteliğiyle birlikteliklerin mesruiyet kazanmasıyla toplumsal norm ve kurallar çerçevesinde kabulünü sembolize etmektedir. Burada evlilik akdiyle hukuksal olarak oluşturulmuş bir kurumun yine hukuki prosedürlerle ortadan kaldırılması söz konusudur. Evlilikle kurulan ailenin toplumsal norm oluşturduğu toplumsal yapı içerisinde, boşanma süreci iradi olarak bu normun dışına çıkmaya işaret etmektedir. Bir kurumsal yapıtaşısı olarak aileye, her toplumun kendi yapısı ve kurgusu içinde farklı anlamlar ve roller yüklemesi beklendiğinden boşanmanın da toplumun ferdi olarak bireyler üzerindeki etkilerinin ve sonuçlarının bu bağlamda şekillenmesi söz konusudur (Ozankaya,1991: 173).

Toplumsal yapıların geçirmekte olduğu değişim ve dönüşüm süreciyle birlikte aile kurumunun da tarihsel olarak dönüşüm içinde olduğu gözlenmektedir. Geleneksel olarak tanımlanmış olan amaç ve normların, ailenin zamanla bireysel hakların ağırlık kazandığı birliktelikler haline gelmesiyle değişikliğe uğradığı söylenebilir. Bu değişikliklerin, bireylerin evlilik sonucunda aile kurumundaki rol ve

sorumluluklarıyla beklentilerini de yeniden şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda boşanmanın kendisinin ve belirleyicisi olan etmenlerin de dönüşüm içinde olması söz konusudur (Yazıcıoğlu, 1995: 89).

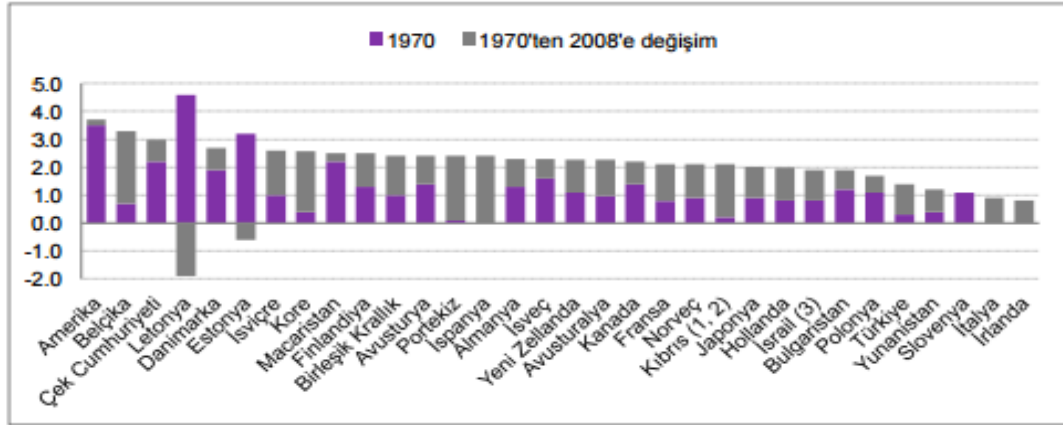
4.2. Türkiye'de Boşanma Olgusu

Günümüzde Türk ailesini kuşatan sorunlara bakıldığında, nedenleri ve sonuçları açısından ilk sıralarda boşanma olgusunun yer almaya başladığı gözlenmektedir. Türkiye'de son 20 yıla kadar boşanma olgusunun önemli bir toplumsal sorun olarak algılanmamaktaydı. Özellikle 20. yüzyılın sonlarına kadar ülkemizde güçlü aile bağlarının ve dini inançların etkisiyle toplumda boşanmış bireylere özellikle de kadına karşı önyargılı ve damgalayıcı tutumların olması, kadının ekonomik bağımsızlığının olmaması, ailede sorunların çözümlendiği bir dinamik yapının olması vb. faktörler (Arıkan,1992) sebebiyle boşanma olgusu toplumsal bir sorun oluşturmamaktaydı.

Bugün diğer toplumlarda olduğu gibi Türkiye'de de temel değerlerin zaafa uğraması, nüfusun kentlerde toplanması, günlük hayatın karmaşıklaşması, iletişim teknolojilerinin ve kitle iletişim araçlarının yaygınlığı, tüketim kültürünün değişmesi, bireysel değerlerin ön plana çıkması ile birlikte toplumların temel taşı olan aileyi yıkıma götüren aile içi şiddet ve boşanma olgusu birey, toplum ve hukuk açısından gitgide daha önemli bir olgu haline gelmiştir. Buna paralel olarak yaşanan yüzyılın "stres çağı" olarak nitelendirilmesine neden olan bireysel stres kaynaklarının artmasıyla birlikte tahammülsüz bireylerin yetişmesi, sürekli tüketimi hedef alan tüketim tutkusu, ailelerin sorumsuz bireyler yetiştirme tarzı, medyanın ürettiği değer kargaşası ile birlikte oluşan ahlaki yozlaşma, evlilikte maddi değerler üzerine oluşturulmak istenen hayat tarzı vb. faktörler boşanmaya giden yolda mayınlar olarak değerlendirilebilir (Battal, 2008).

4.3. Dünyada ve Türkiye'de Boşanma Oranlarına Bir Bakış

OECD'nin aile veritabanının Ocak 2014'te yayınladığı istatistiklere göre boşanma oranları ülkeler arasında önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Şekil 11'de sunulan veriler (birkaç ülke dışında) 1970 ile 2008 yılları arasında boşanma oranlarının tüm OECD ülkelerinde artış eğiliminde olduğuna işaret etmektedir (OECD, 2014)

Şekil 11. Boşanma Oranlarındaki Değişim (1970 - 2008).

Kaynak : Eurostat, 2010 ve BM İstatistik Birimi, 2012.

Türkiye'nin bu genel resim içindeki durumu, boşanma oranlarında artışların gözlenmekte olduğu bir döneme işaret etmektedir. 1997'de binde 0,52 olan kaba boşanma oranının, 2005'te binde 1,33; 2014'te binde 1,65'e yükseldiği görülmektedir. Fakat bu oranlarla Türkiye yukarıda OECD ülkeleri arasındaki durumda olduğu üzere ortalamanın binde 2'nin üzerinde seyrettiği Avrupa ülkeleri arasında da düşük boşanma oranı kategorisinde bulunmaktadır (Eurostat, 2014).

4.4. Boşanma Nedenleri

Boşanan bireylerin sosyo-ekonomik özelliklerini ortaya koymak ve evliliği devam eden bireylerin farklılaşmalarını veya benzerliklerini incelemek önemlidir. Öncelikle kırsal ve kentsel yaşam koşullarının boşanma düzeyi üzerinde etkisi olup olmadığı ifade etmek gerekirse; kentsel yerleşim yerlerinden az bir kez boşanmış kişilerin oranı %4,9 iken aynı oranın kırsal bölgelerde %3,8 olduğu görünmektedir. Aynı oran bölgelere göre incelendiğinde daha belirgin bir farklılaşmayla karşılaşılmaktadır. Boşanmanın en yaygın olduğu yerler, en kalabalık üç metropol olan İstanbul, Ankara ve İzmir olup bu metropollerde en az bir kez boşanmış kişilerin oranı sırasıyla %5,2, %6,3 ve %6,6'dır. Buna karşılık boşanmış bireylere en az rastlanılan Kuzeydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde boşanmış bireylerin oranı %15 ile %28 arasında değişmektedir.

Tablo 2. Cinsiyete Göre Boşanma Nedenleri.

	Erkek	Kadın
İçki ve kumar alışkanlığı	1,2	15,4
Şiddet	0,4	20,8
Evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama	7,9	15,4
Aldatma	5,7	16,8
Aile içi cinsel taciz	0,0	1,5
Sorumsuz ve ilgisiz davranma	28,2	26,6
Terk etme/edilme	6,4	6,8
Çocuk olmaması	1,7	3,8
Ailedeki çocuklara karşı kötü muamele	1,5	2,7
Eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması	10,0	5,6
Eşinin ailesinin aile içi ilişkilere karışmaması	7,0	4,8
Eşinin tedavisi güç bir hastalığa yakalanması	1,9	1,8
Hırsızlık, dolandırıcılık, gasp, taciz gibi suçlar	1,2	0,6
Diğer	42,9	23,4

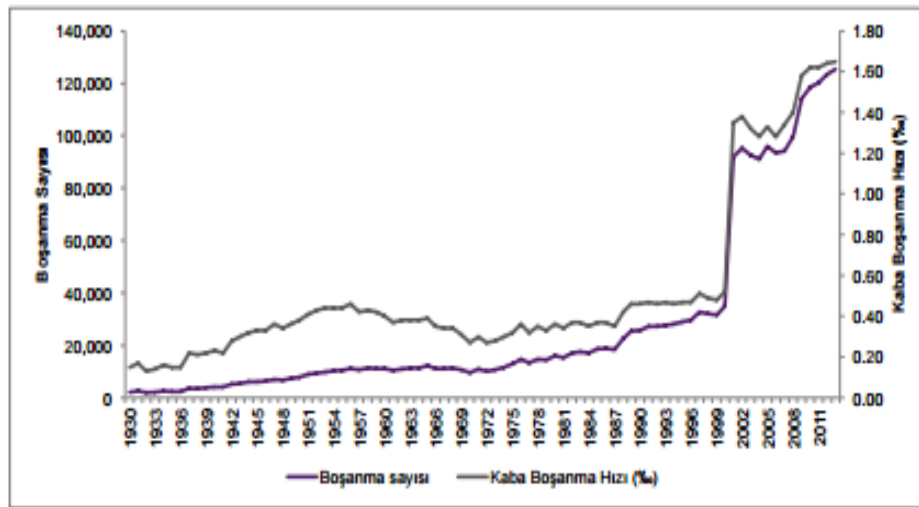
Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması.

Eğitim seviyesi yüksek olanların boşanmaya ve boşanmış bireylere karşı tutumları daha olumlu olmaktadır. Bunlar bütün çabalara rağmen evliliğin yürümeyeceğinin anlaşılması halinde boşanmayı çözüm olarak görmektedirler. Buna karşılık eğitim seviyesi düşük olanların boşanma ve boşanmış bireylere karşı bakış açıları; yanlış bilgilendirme ve önyargılı olma gibi sebeplerle mantıki değerlendirmelerden çok, acıma, öfke ve hatta tiksinti gibi duygular ağır basmaktadır (Arıkan, 1996: 12).

Eşlerin farklı kişisel özelliklere sahip olmalarından kaynaklanan uyumsuzluk halleri boşanmaya sebep olan ve ayrı gruplandırılması gereken önemli bir durum olarak görülmüştür. Bu türden boşanma sebeplerinin eşlerin başlangıçta birbirlerini yeterince tanımamış olmalarından kaynaklandığı ve daha sonra hiçbir kusurları bulunmasa dahi boşanmanın kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Bu tarz boşanmalar daha çok görücü usulü ile evliliklerin gerçekleştiği alanlarda görülmektedir.

4.5. Türkiye'de Kaba Boşanma Hızı Oranları

Türkiye'de evlenme ve boşanma istatistikleri için 2002 yılı ve öncesi, 2002 yılı sonrası olarak iki dönemden bahsetmek uygun olur. 2002 yılına kadar TÜİK tarafından açıklanan boşanma istatistikleri, Cumhuriyet Savcılıkları kanalıyla altı aylık dönemler halinde derlenmekteydi. 2003 yılından itibaren MERNİS veri tabanından elde edilen boşanma olaylarına ilişkin bilgiler asliye hukuk ve aile mahkemeleri aracılığıyla derlenmektedir. Veri toplama yöntemindeki değişim kaynaklı olarak boşanma istatistiklerinde 2002 itibarıyla önemli bir sıçrama göze çarpmaktadır (İnal,1992).

Şekil 12. 1930 - 2011 Yılları Arası Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı.

Nüfus bilimde belli yıl içinde her 1000 nüfus başına düşen boşanma sayısı **kaba boşanma hızı** olarak tanımlanmaktadır². Kaba boşanma hızı ülke genelinde boşanmaların oranı hakkında bilgi vermekle

²KBH = (B / N) x 1000

birlikte iki kişinin birbirinden boşanmış olması ve bunun nüfusa oranlanması nedeniyle "Kaba" bir hızdan bahsedilmektedir. Boşanma göstergelerine bakıldığında ülkemizde 1990'lı yıllarda başlayan artış eğiliminin 2000'li yılların başında da devam ettiği görülmektedir. Bu artış eğiliminin 2001 yılından 2007 yılına kadar MERNİS'in boşanma istatistiklerinde de görülmektedir (TÜİK, 2014).

Tablo 3. Türkiye'de Evlenme - Boşanma Oranları (2001 - 2015)

Yıllar	Evlenme	Kaba Evlenme Hızı	Boşanma	Kaba Boşanma Hızı
2001	544.322	8,36	91.994	1,41
2002	510.155	7,73	95.323	1,44
2003	565.468	8,46	92.637	1,39
2004	615.357	9,09	91.022	1,34
2005	641.241	9,35	95.895	1,40
2006	636.311	9,17	93.489	1,35
2007	638.311	9,09	94.219	1,34
2008	641.973	9,03	99.663	1,40
2009	591.742	8,21	114.162	1,58
2010	582.715	7,98	118.568	1,62
2011	592.775	8,02	120.117	1,62
2012	603.751	8,03	123.325	1,64
2013	600.138	7,89	125.305	1,65
2014	599.704	7,80	130.913	1,70
2015	602.982	7,71	131.830	1,69

Tablo 3'de görüleceği üzere 2000 yılından sonraki boşanmalar artmaktadır. 2001 yılında 91 994 kişi boşanırken (Boşanma hızı binde 1,41) bu sayının 2015 yılında 131 830'a (Boşanma hızı binde 1.69) yükseldiği görülmektedir.

Dünyanın birçok ülkesiyle karşılaştırıldığında Türkiye'deki boşanma oranları hala çok düşük düzeydedir. Boşanmaların yüksek düzeylere ulaştığı ülkelerde boşanmaların neden olduğu olumsuzluklar, çözümü en zor sosyal problemler arasında sayılmaktadır. Ülkemizde ise boşanmalar hala ciddi bir sosyal sorun olma aşamasına gelmemiştir. Ancak 1990'lı yıllardan itibaren gözlenen artış, boşanmaların ülkemiz için de bir sosyal sorun potansiyeli taşımaya başladığı üzerinde ısrarla durulan bir husustur (Arıkan, 1992).

4.5.1. Kaba Boşanma Hızı Oranları (2001)

Boşanma hızı oranlarında 2000'li yıllarda günümüze doğru gidildikçe boşanma sayılarında bir artış söz konusudur. Türkiye'de boşanma oranlarının genel ortalamasını dikkate alacak olursak dünyadaki diğer ülkelere göre çok yüksek seviyelerde değildir. Ancak kaba boşanma oranlarını Türkiye özelinde bölgeler ve iller düzeyinde karşılaştıracak olursak kaba boşanma hızının bazı bölgelerde çok yüksek seviyelerde bazı bölgelerin ise çok düşük seviyelerde olduğunu görmüş olacağız.

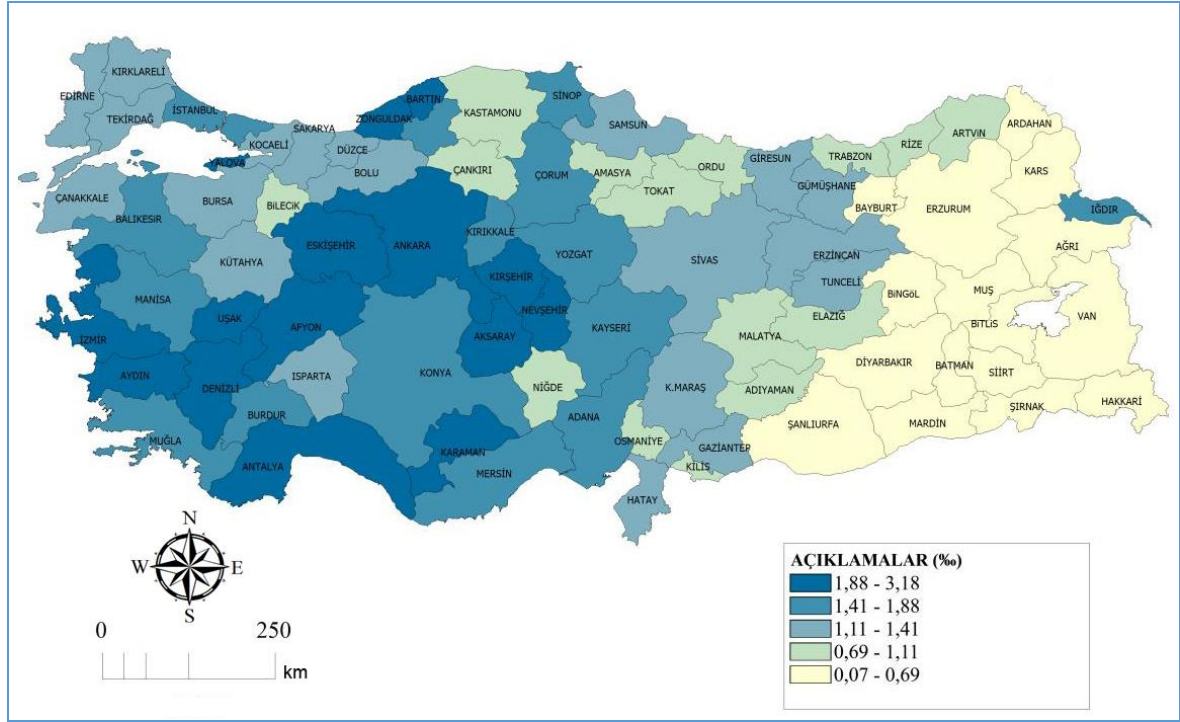
2001 yılı kaba boşanma haritasına bakacak olursak boşanma oranlarının en düşük olduğu bölge Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'dir. Kaba boşanma hızının En düşük olduğu iller Şanlıurfa, Mardin, Şırnak, Hakkari, Diyarbakır, Batman, Siirt, Bitlis, Van, Ağrı, Muş, Bingöl, Erzurum, Bayburt, Kars ve Ardahan boşanma oranlarının en düşük olduğu iller olarak karşımıza çıkmaktadır. 2001 yılında kaba boşanma hızının en yüksek bölgeler ise; Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi'dir. Bu bölgelerde yer alan İstanbul, İzmir, Aydın, Antalya, Denizli gibi iller kaba boşanma hızının en yüksek olduğu illerdir. Bu illerin dışında diğer bölgelerde ise Eskişehir, Ankara, Afyon, Uşak, Kırşehir, Aksaray, Zonguldak, Bartın gibi iller de aynı şekilde kaba boşanma hızının yüksek olduğu illerdir.

KBH: Kaba Boşanma Hızı

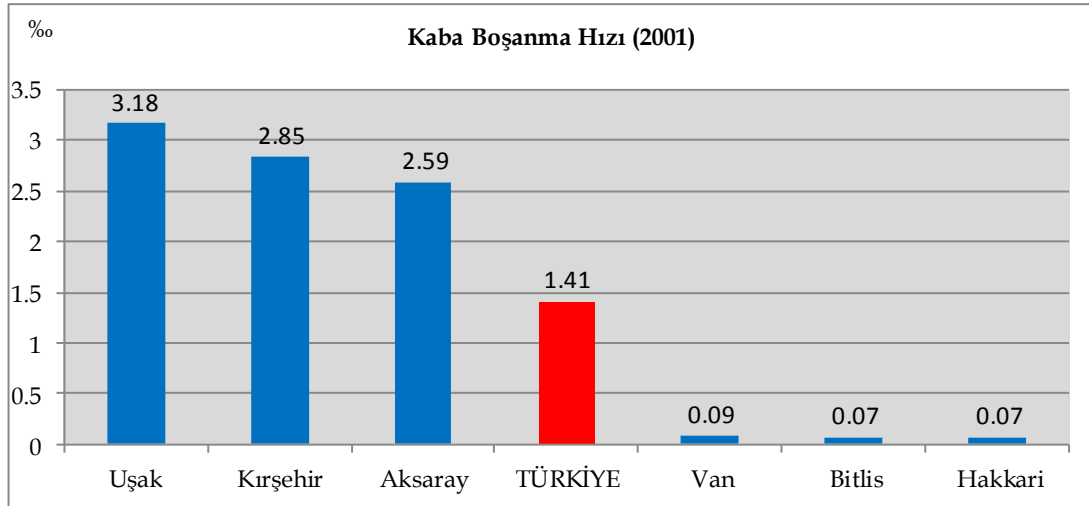
B : Boşanma sayısı

N : Yıl ortası nüfus

Harita 9. 2001 Yılı Kaba Boşanma Hızı Haritası

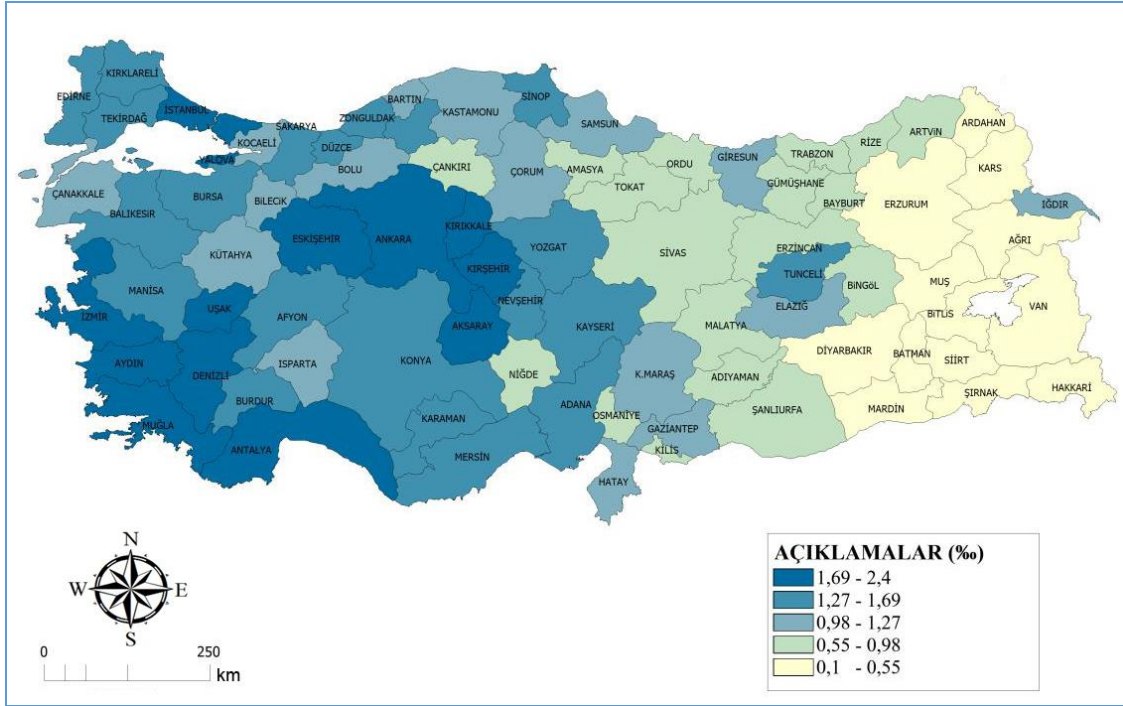

Şekil 13. 2001 yılı Kaba Boşanma Hızı ve İller.

Türkiye'nin kaba boşanma hızı oranları dünyadaki diğer ülkelerle karşılaştığımızda yüksek seviyelerde olmamasına rağmen iller arasındaki farklar dikkat çekicidir. Kaba boşanma hızının en düşük olduğu ilk üç il Van, Bitlis ve Hakkari'dir (Şekil 13). Kaba boşanma hızının düşük olduğu bu iller Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Bölgedeki diğer illerde de kaba evlenme oranı son derece düşük seviyelerdedir. Ancak kaba boşanma hızının yüksek olduğu Uşak, Kırşehir ve Aksaray gibi illerde boşanma oranları Türkiye ortalamasının iki katı büyüklüğündedir. Kaba boşanma hızının en yüksek olduğu Uşak 'ta bu oran 3.18, kaba boşanma hızının en düşük olduğu Hakkari' de ise boşanma oranı 0,07'dir (Şekil 13). Bu iki il arasındaki yaklaşık binde 3'lük fark iller dolayısıyla bölgeler arasındaki farklılıkları ortaya koymaktadır.

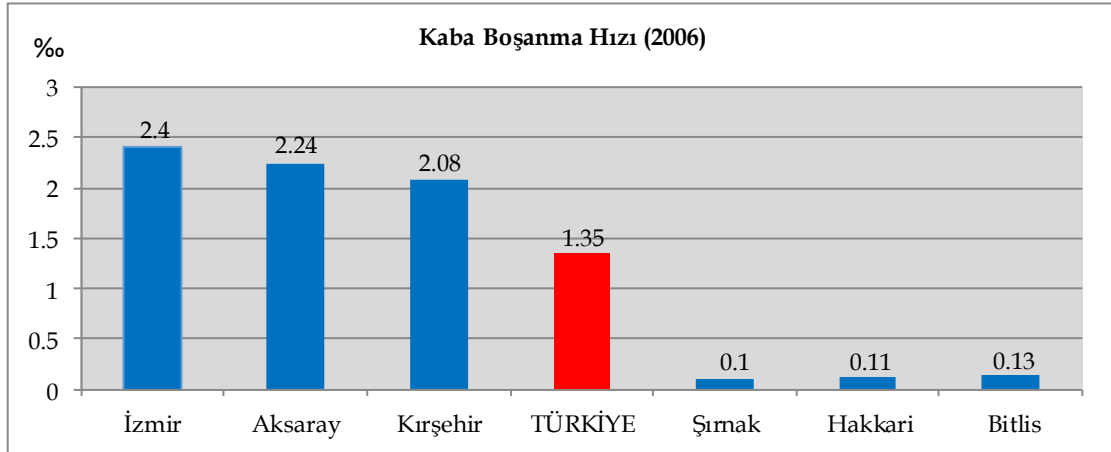
4.5.2. Kaba Boşanma Hızı Oranları (2006)

2006 yılında kaba boşanma hızı oranları az da olsa bir düşüş yaşamıştır. 2001 yılında kaba boşanma hızı % 1.41 iken 2006 yılına geldiğimizde bu oran % 1.35 seviyelerine inmiştir. Türkiye'de boşanma oranları 2001 yılında 2006 yılına kadar dalgalı bir görünüm sergilese de 2006 yılından itibaren kaba boşanma hızı oranları artarak devam etmiştir.

Harita 10. 2006 Yılı Kaba Boşanma Hızı Haritası

Kaba boşanma hızı haritasından da bakacak olursak 2006 yılında Kastamonu'dan başlayıp Gaziantep'e kadar bir çizgi çekecek olursak bu çizginin doğusunda kalan iller kaba boşanma hızının en düşük olduğu iller olarak karşımıza çıkacaktır. Bu çizginin batısında kalan iller ise kaba boşanma hızının yüksek olduğu illerdir. 2006 yılında kaba boşanma hızının Türkiye ortalaması 1.35'tir. En düşük kaba boşanma oranı 0.10, en yüksek kaba boşanma hızı ise 2.4'tür. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde kaba evlenme hızının en yüksek olduğu bölge olmasına rağmen kaba boşanma oranlarında en düşük oranlara sahip bölgedir.

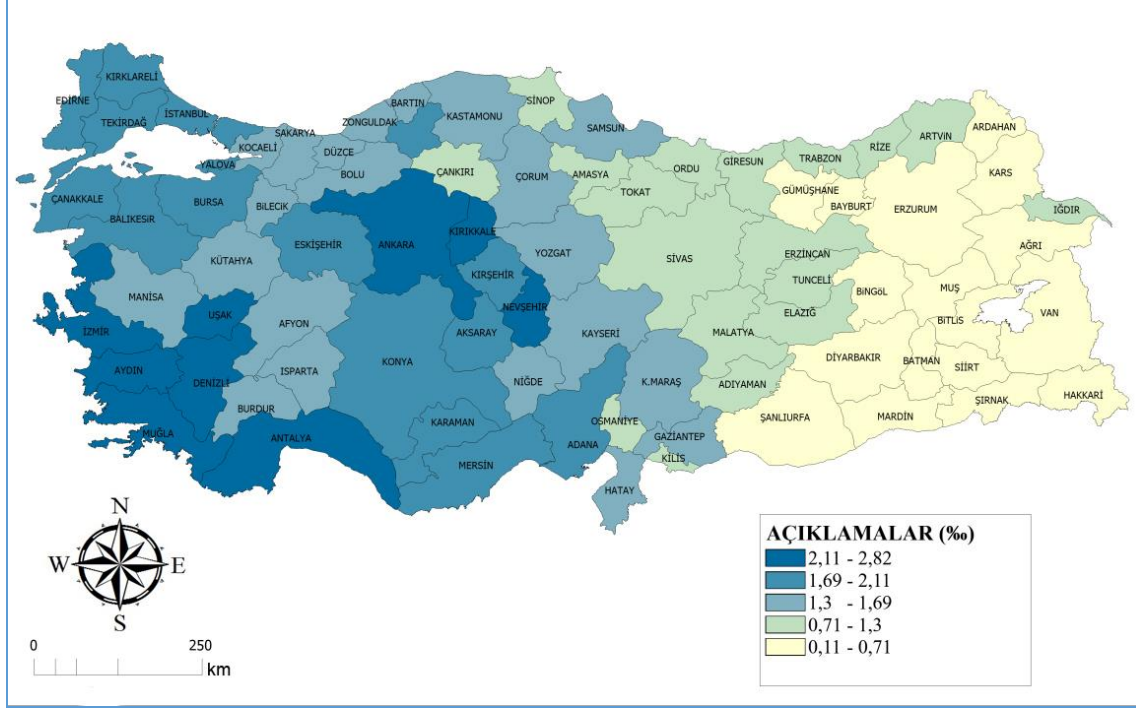
Şekil 14. 2006 yılı Kaba Boşanma Hızı ve İller.

Kaba boşanma hızlarında İzmir, Aksaray ve Kırşehir en yüksek boşanma oranlarının olduğu illerdir. Şırnak, Hakkari ve Bitlis ise kaba boşanma oranlarının en düşük olduğu illerdir (Şekil 14). Bu iller arasında aşırı farklılık 2006 yılında da devam etmektedir.

4.5.3. Kaba Boşanma Hızı Oranları (2011)

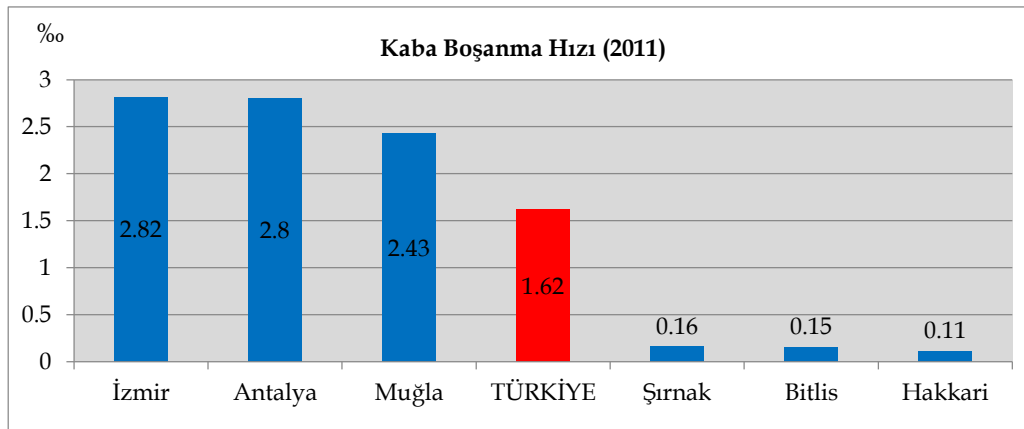
Kaba boşanma hızı oranlarında 2006 yılında 2011 yılına kadar olan dönemde boşanma hızları artarak devam etmiştir. Kaba boşanma hızı oranları 2006 yılından itibaren Türkiye ortalamasında olduğu gibi illerde de artarak devam etmiştir. Daha önceki yıllarda kaba boşanma hızının en düşük olduğu Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde boşanma oranları artmaya başlamıştır. Ancak bu artış yine de çok düşük düzeydedir.

Kaba boşanma hızında 2011 yılında Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi boşanma hızının Türkiye'de en düşük olduğu alanlar olarak devam etmiştir. Ancak bölgenin kendi içinde az olsa boşanma oranlarında bir artış söz konusudur. Türkiye'nin en batısı boşanma oranlarının en yüksek olduğu bölgedir. Batıdan doğuya doğru gidildikçe kaba boşanma hızında bir düşüş söz konusudur. Genel olarak bahsedecek olursak batı bölgelerinde eğitim seviyesinin yüksek olması, kadının iş hayatına atılması, ekonomik faaliyet türü gibi etmenler boşanma oranlarının fazla olmasına neden olan etmenlerdir.

Harita 11. 2011 Yılı Kaba Boşanma Hızı Haritası

Kaba boşanma hızı oranlarına baktığımızda daha önceki yıllarda olduğu gibi kaba boşanma hızının en yüksek olduğu ilk üç il İzmir, Antalya, Muğla gibi illerdir. Kaba boşanma hızının en düşük olduğu iller ise Şırnak, Hakkari ve Bitlis'tir. Yıllar içinde kaba boşanma hızı oranları değişmiş olsa bile illerin boşanma hızları da orantılı bir şekilde arttığından iller arasında çok fazla değişimler yaşanmamaktadır. Örneğin daha önceki yıllarda da Şırnak, Hakkari ve Bitlis kaba boşanma hızının hep en düşük olduğu iller olarak kayıtlara geçmektedir. 2011 yılında kaba boşanma hızının Türkiye ortalaması % 1.62 seviyelerindedir. İzmir'de bu oran %2.82 Hakkari'de ise %0.11'dir.

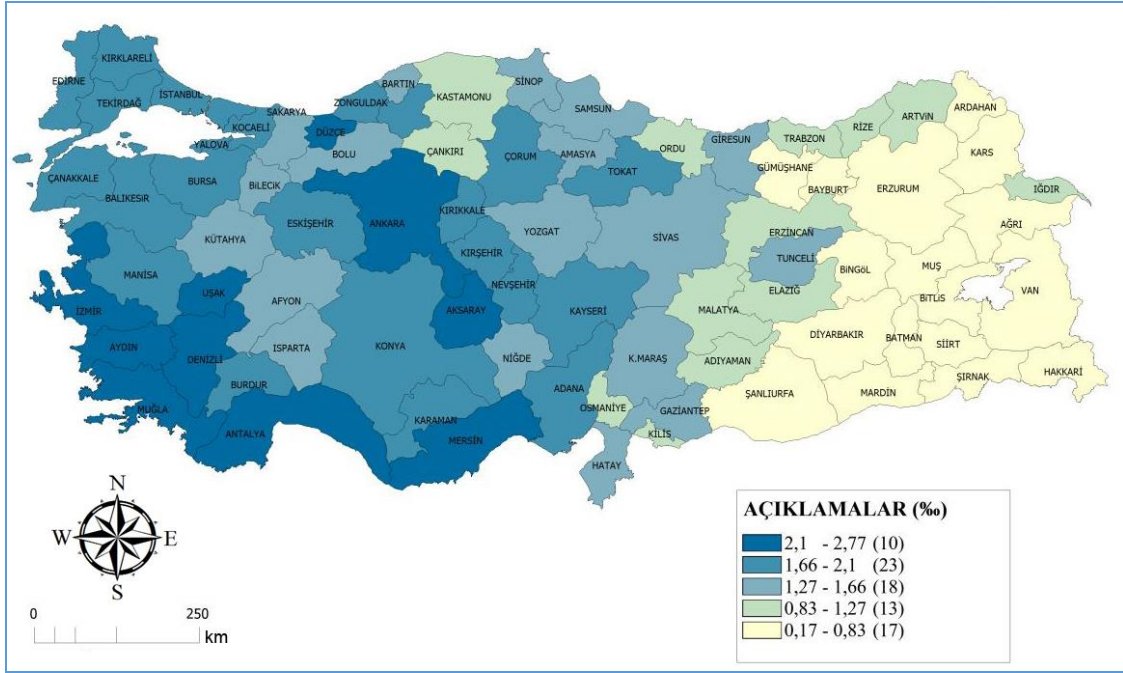
Şekil 15. 2011 yılı Kaba Boşanma Hızı ve İller.

4.5.4. Kaba Boşanma Hızı Oranları (2015)

Kaba boşanma hızı oranlarında 2001 yılından 2015 yılına kadar ara sıra dalgalanmalar olsa da boşanma hızı artarak devam etmiştir. 2001 yılında % 1.41 olan kaba boşanma hızı 2015 yılına geldiğimizde % 1.69 olmuştur. Türkiye kaba boşanma hızı verisi dünya ülkeleri ile karşılaştırdığımızda ciddi boyutlarda olmamasına rağmen bölgeler arasındaki farklılıkların fazla olması beraberinde sorunları da getirecektir. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki kaba boşanma oranlarının çok düşük olması aslında

diğer bölgelerdeki yüksek olan boşanma hızını azmış gibi göstermektedir. Kaba boşanma hızı oranlarını değerlendirirken Türkiye ortalamasına bakarak bir sonuca varmak yerine bölgelerin kendi içindeki boşanma oranlarına bakarak yüksek olan bölgelerdeki boşanma sorunlarına daha doğru bir yargı getirilebilir.

2015 kaba boşanma hızı haritasından da görüleceği üzere 2001 yılı ile 2015 yılları arasında kaba boşanma hızı oranlarında bölgeler ve iller arasında ki değişimlerin çok fazla yaşanmadığını görmekteyiz. 2001 yılında kaba boşanma hızının en düşük olduğu bölge Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi iken 2015 yılına geldiğimizde yine bu bölgeler kaba boşanma hızının en düşük olduğu alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde 2001 yılında kaba boşanma hızının en yüksek olduğu Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi, 2015 yılına gelindiğinde kaba boşanma hızının en yüksek olduğu bölgeler olarak devam etmektedir.

Harita 12. 2015 Yılı Kaba Boşanma Hızı Haritası

Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde boşanma oranlarının düşük olmasının başlıca sebepleri buradaki ailelerin gelenekçi yapısı boşanma olgusunu her ne sorun olursa olsun çok fazla akıllarına getirmezler. Bu bölgede yaşayan kadınların ekonomik anlamda ellerinde bir gücün olmayışı sebebiyle kadınlar kolay kolay boşanmalara başvurmamaktadırlar. Ayrıca Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan evliliklerin önemli bir kısmının hala sadece imam nikahı ile yapılmış olması sebebiyle yapılan boşanmaların bir çoğu kayıt altına alınamamaktadır. Bölgedeki kaba boşanma hızlarının düşük olmasının nedenleri arasında imam nikahı ile yapılan evlilikleri örnek gösterebiliriz.

Boşanma oranlarının yüksek olduğu bölgeler Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi'dir. Bu bölgelerde ki yüksek boşanma oranlarının en önemli nedenlerinden bazıları özellikle kadının iş hayatına daha fazla girmiş olmasıdır. Çalışan bir kadın kendi ekonomik gücünü kazanabilir ve boşanmalar daha kolay gerçekleşebilir. Çünkü kadının ekonomik anlamda bir bağıllığı olmaması kadını daha güçlü yapan önemli bir unsurdur. Ayrıca batı bölgelerde kadınların eğitim düzeyi daha yüksektir. Eğitim düzeyi artan kadınlarda boşanma oranları da artmaktadır.

5. SONUÇ

Türkiye, evliliğe olan tutumların değişmeye başladığı bir dönemdedir. Hiç evlenmemiş olan kişiler ve boşanmaların sayısı artmakta, ilk evlenme yaşı yükselmektedir. Türkiye'de kadınlarda ilk evlenme yaşı erkeklere göre hep daha düşük kalmıştır. Kadınlarda 18-24 yaş arasında evlenenlerin sayısı daha fazladır. Erkeklerde ise 25-29 yaşları arasında evlenenlerin sayısı daha fazladır. Kadınlarda evlenme yaşı daha erken olmaktadır. Eğitim durumu arttıkça kadınların evlenme yaşı da artmaktadır. Bu değişimde eğitim, bölgesel farklılıklar ve sosyo-ekonomik statü önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe evlenme ertelenmektedir. Eğitimin boşanma düzeyindeki etkisi kadınlar arasında daha belirgindir. Kadınların eğitimi arttıkça boşanma oranları artmaktadır.

Türkiye'nin batısında evlenme yaşı yükselirken doğusunda ilk evlenme yaşı daha düşüktür. Bölgeler arasındaki sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik farklılıklar evlenme ve boşanmaları etkilemektedir. 2001 yılında kaba boşanma hızının en yüksek olduğu Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi, 2015 yılına gelindiğinde kaba boşanma hızının en yüksek olduğu bölgeler olarak devam etmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ailelerin gelenekçi yapısı ve kadınların ekonomik olarak bir gücünün olmayışı boşanmalara karşı bakış açılarını etkilemektedir. Boşanma oranları en yüksek İstanbul, İzmir ve Ankara gibi metropollerde olup, geleneksel yaşamın, kültürel özellikler ve toplumsal ilişkilerin daha yoğun yaşandığı kırsal alanlar ve küçük şehirlerde boşanma oranları daha düşük seviyelerdedir.

Boşanmaların yüksek düzeylere ulaştığı ülkelerde boşanmaların neden olduğu olumsuzluklar, çözümü en zor sosyal problemler arasında sayılmaktadır. Dünyanın birçok ülkesiyle karşılaştırıldığında Türkiye'deki boşanma oranları ise hala düşük düzeyde olduğundan, boşanmalar hala ciddi bir sosyal sorun olma aşamasına gelmemiştir. Ancak Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren gözlenen anlamlı artış, boşanmaların ülkemiz için de bir sosyal sorun potansiyeli taşımaya başladığının göstergesidir.

KAYNAKÇA

- ARIKAN, Çiğdem (1992). *Yoksulluk Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*, Ankara.
- ATALAY, Beşir ve arkadaşları (1992). *Türk Aile Yapısı Araştırması*, Sosyal Planlama Dairesi, Ankara.
- ASPB (2014a). *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2011*, Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- ASPB (2014b). *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler*, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- AYDIN, O. & BARAN, G. (2010). *Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma*, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2), 117-126.
- BATTAL, Ahmet (2008). *Boşanma Sebepleri*, İstanbul.
- BEŞPINAR, F. U. (2014). *Türkiye'de Evlilik. Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler ve Öneriler İçinde*, Ankara Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (s.112-169).
- CİVELEK, Yaprak ve KOÇ, İsmet (2009). *Türkiye'de İmam Nikahı'.*, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-Dergisi.
- ÇAKIR, H. (2013). *Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Faktörler Çerçevesinde Erken Evlilikler: Ankara Porsaklar Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- DUBEN, A. & BEHAR, C. (1998). *İstanbul Haneleri Evlilik, Aile ve Doğurganlık 1880-1940*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- SHORTER, F.C. & MACURA, M. (1982). *Trends in Fertility and Mortality in Turkey (1935-1975)*, California: National Academy Press.
- TAPV. (2010). *Erken Evlilik Üzerine*. İstanbul: Türk Aile Planlaması Vakfı
- TBMM. (2001). *Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor*, Ankara: TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2006). *Türk Aile Birliği Araştırması*, Ankara.
- TÜİK (2015). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2015*, *Haber Bülteni*, Sayı: 21516
- TÜİK (2012). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2011*, Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 3870, Ankara.
- YÖRÜKOĞLU, A. (1997). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, İstanbul: Özgür Yayınları.